

БРОЈ

Висока школа струковних
студија за образовање
васпитача у Кикинди

1

ЗБОРНИК

В Ш С С О В

2022

**Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди**

ЗБОРНИК ВШССОВ

година XVII број 1.

Кикинда, 2022.

САДРЖАЈ

СТУДИЈЕ И ЧЛАНЦИ

- Смиљана Којић-Грандић, докторанд, академик мр Мирослава Којић,
др Зајорка Марков*
АКТИВНОСТИ ОДРАСЛИХ У ОКВИРУ
МУЛТИДИМЕНЗИОНАЛНИХ ЛИКОВНИХ РАДИОНИЦА
КАО ПОДРШКА ЦЕЛОЖИВОТНОМ УЧЕЊУ 9
- Најнаша Трајковић, др Мирсада Џаферовић*
УТИЦАЈ КВАЛИТЕТА СЛОБОДНОГ ВРЕМЕНА
НА ВАСПИТАЊЕ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА.....21
- Др Тамара Грујић, Тамара Јевђић*
ВИЗУЕЛИЗАЦИЈА У ЗБИРЦИ „НЕВИДЉИВА ПТИЦА“
ЉУБИВОЈА РШУМОВИЋА.....39

ИСТРАЖИВАЊА

- Др Аниела Месарош-Живков, др Зоран Мијић, Миланка Јовановић, мастер
ШТАФЕТНЕ ИГРЕ СА ЛОПТОМ У ХОЛИСТИЧКОМ ПРИСТУПУ
ПРЕДШКОЛСКОГ ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА.....53*
- Академик мр Мирослава Којић, Тамара Ђирић, Смиљана Којић-Грандић, докторанд
ПРИМЕНА САВРЕМЕНОГ МЕТОДИЧКОГ ПРИСТУПА
У ЛИКОВНИМ АКТИВНОСТИМА ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ
УЗРАСТА У ПРАКСИ.....71*
- Др Љиљана Крнеић, др Аниела Месарош Живков, Александра Манџуковић, мастер
ЕРГОНОМСКИ АСПЕКТИ ПРАВИЛНЕ ПРИМЕНЕ
ДИГИТАЛНИХ МЕДИЈА У РАДУ С ПРЕДШКОЛСКОМ ДЕЦОМ
– ИЗВОД ИЗ ЕМПИРИЈСКОГ ДЕЛА МАСТЕР РАДА 83*

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

- Ивана Осџојић*
УЗ КЊИГУ СВАКО ПРОГОВОРИ ЛАКО.....95
- Ујуйсџиво за сараднике.....99*

CONTENTS

ARTICLES AND STUDIES

- Smiljana Kojić-Grandić, postgraduate student, academician MA Miroslava Kojić (retired college professor), Zagorka Markov, Ph.D.*
SUPPORTING LIFELONG LEARNING THROUGH
MULTIDIMENSIONAL ART WORKSHOPS FOR ADULTS.....9
- Nataša Trajković, Mirsada Džaferović, Ph.D.*
THE INFLUENCE OF THE QUALITY OF FREE TIME ON
THE UPBRINGING OF PRESCHOOL-AGED CHILDREN 21
- Tamara Grujić, Ph.D., Tamara Jevtić*
VISUALIZATION IN THE COLLECTION OF POEMS
“NEVIDLJIVA PTICA” BY LJUBIVOJE RŠUMOVIĆ 39

RESEARCH

- Angela Mesaroš-Živkov, Ph.D., Zoran Mijić, Ph.D., Milanka Jovanović, M.A.*
BALL RELAY RACES IN THE HOLISTIC APPROACH
TO PRESCHOOL PHYSICAL EDUCATION 53
- Academician MA Miroslava Kojić (retired college professor), Tamara Ćirić, Smiljana Kojić-Grandić, postgraduate student*
PRACTICAL APPLICATION OF A MODERN METHODOLOGICAL
APPROACH IN ART ACTIVITIES FOR PRESCHOOL-AGED CHILDREN...71
- Ljiljana Krneta, Ph.D., Angela Mesaroš-Živkov, Ph.D., Aleksandra Mandžuković, M.A.*
ERGONOMIC ASPECTS OF PROPER USE OF DIGITAL MEDIA
IN WORKING WITH PRESCHOOL-AGED CHILDREN – EXCERPT
FROM THE EMPIRICAL PART OF MASTER’S THESIS 83

REVIEWS AND ANALYSES

- Ivana Ostojić*
PROMOTING LANGUAGE DEVELOPMENT WITH BOOKS.....95
- Instructions for submitting a journal* 99

СТУДИЈЕ И ЧЛАНЦИ

Смиљана Којић-Грандић, докторанд*

Академија уметности, Нови Сад

**Академик мр Мирослава Којић,
професор (у пензији)**

Европска академија наука у Београду

Др Загорка Марков

Висока школа струковних студија

за образовање васпитача у Кикинди

UDC 73/76-053.4:37

Прегледни чланак

Рад примљен: 20. IV 2022.

Рад одобрен 03. VI 2022.

АКТИВНОСТИ ОДРАСЛИХ У ОКВИРУ МУЛТИДИМЕНЗИОНАЛНИХ ЛИКОВНИХ РАДИОНИЦА КАО ПОДРШКА ЦЕЛОЖИВОТНОМ УЧЕЊУ

САЖЕТАК: Идеја укључивања различитости у васпитно-образовни систем и целоживотно учење у нашим условима заживели су у пракси и у законским оквирима последњих неколико година. Овај процес подразумева квалитетније образовање за све. Ауторке целоживотно учење прихватају на афирмативан начин, али у исто време, подстичу развијање додатне неформалне едукације за одрасле који се налазе у пензији. Оне у раду дају пример учитељице која је прихватала све видове обавезних едукација које су се организовале у оквиру школе и ван ње, као мултимодалне видове образовања, којим су били обухваћени сви просветни радници. Али, осећала је огромну професионалну празнину, јер у средини у којој је живела није имала прилику да се ликовно едукује и да свој таленат пласира широј јавности. У таквом миљеу, она добија прилику у мултидимензионалној групи чији је састав био различитог хронолошког доба, пола, образовања, интересовања, етничке припадности, социоекономског статуса и др. Испоставило се да је учитељица у таквој групи пронашла начин да се додатно професионално исказе. У ликовној радионици су и будући студенти, који су због тешког пријемног испита на жељеном факултету, морали да направе годину дана паузе како би се спремили за студије на академији ликовних уметности и архитектонском факултету. Најбројнију групу чине деца предшколског и школског узраста. Организатори ликовне радионце били су афирмисани ликовни уметници и педагози. Основа њиховог рада била је заснована на мултимодалном спектру ликовног образовања и индивидуализованом приступу сваком члану групе. Овакви приступи учинили су да једна учитељица превазиђе едукативне традиционалне парадоксе да је „престара“ да у касним педесетим годинама започне додатну ликовну едукацију. Сузбивши предрасуде и стереотипе, она је редовно и активно учествовала у раду Ликовне радионице. Таленат, стручна помоћ ликовних педагога и рад, помогли су јој да отвори прву самосталну изложбу.

---

* smiljana59@yahoo.com

У раду се разматра и аспект социјалног миљеа учесника различитог хронолошког доба и интересовања и подстицање емпатије како би помогли једно другом. Сукоб генерација у радионицама оваквог типа сузбија се и долази до стварања једног позитивног социјалног окружења у чијем контексту сваки учесник добија право да оствари своје циљеве. Ликовне активности у оваквим околностима имају улогу катализатора по питању мотивације учесника.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: целоживотно учење, одрасле особе, радионице

Увод

Последњих деценија систем вредности у нашем друштву значајно је поремећен. Налазимо се у периоду транзиције пуном искушења различитих врста, како за друштво тако и за појединца. Животни стандард нагло пада, стопа незапослености у Србији је врло висока и, у том контексту, једино квалитетно и перманентно образовање може појединцу да обезбеди посао. Од свих запослених особа, независно од година старости, траже се додатне едукације које би обезбедиле бољи квалитет и учинак појединца у раду. Особама које су највећи део радног стажа оствариле у претходној друштвено-економској формацији, углавном промене тешко падају. Знање светских језика, рад на рачунару и низ других потреба које зависе од врсте посла којим се појединац бави, представља већи проблем самим тим што је особа старија.

Одрасле особе које немају формално образовање готово да не могу себи да обезбеде посао, а посебно ће се наћи у тешкој ситуацији, ако нису приучене за било какав посао.

За генерецаје млађе од четрдесетак година, перманентне едукације су сасвим уобичајене и прихваћене су као неминовност савременог друштва.

Али, постоје и они појединци који желе да се усавршавају и да пред крај радног века додатно почну да се едукују за неку другу неформалну професију.

Висок проценат незапослених, по правилу, изазива породично насиље, агресивност, криминална дела, апатију, депресију и низ других негативних појава.

У таквој сложеној ситуацији примери добре праксе у којој се одрасле особе додатно и добровољно едукују, доста су ретки. Посебан је куриозитет да таква особа доживи и друштвену афирмацију и оствари свој вишедеценијски сан.

Образовање одраслих

Аутори на различите начине интерпретирају образовање одраслих.

Жиљак (2002) верује да постоје чврсте везе између образовања одраслих и грађанства. По њему, образовање одраслих не може се свести на друштвене и државне, него и на личне циљеве. Одрасли имају права на образовање, јер оно представља грађанско право. Савремени политички и економски проблеми увећавају значај образовања одраслих и дају му значење нових могућности.

Неформално образовање представља организовану и саставну активност учења. Ово образовање догађа се изван састава формалног образовања и омогућује посебне типове учења за циљне групе деце, омладине и одраслих. Популарно образовање је неформано образовање усмерено на основне заједнице, а са циљем да их ојача (Claude, 2000).

Еманципаторни задатак образовања одраслих садржан је и у термину просветитељско, либерално образовање, социјално и културно образовање. Овакво образовање утемељено је у демократији и подразумева људско право на једнакост свих у друштвеној заједници. Оно се, пре свега, односи на образовање одраслих, али није струковно и формално образовање (Knudsen, 1998).

Формално образовање усмерено је првенствено на задовољавање државних интереса. То свакако утиче на чврстину формалног и флексибилност неформалног образовања (Klapan, 2001).

Делор (Delors, 1998) повезивање целоживотног учења и динамику између школе, факултета и различитих алтернативних типова учења, доживљава као комплементарне и партнерске видове образовања који ће утицати на промене традиционалне образовне праксе. Према Пастуовићу и Матијевићу (1999, 2000), образовање је процес који је неодвојив од особина човека током целог његовог живота. Значи, претходном синтагмом обухваћено је и образовање одраслих. Образовни циљеви постижу се комбинацијом различитих облика усмеравањем самообразовања и учења различитим облицима наставе.

Петковска (2009) сматра да идеја укључивања различитости у образовни систем не даје резултате, али подстиче на проналажење решења везаних за проблеме једнакости, људских права, друштвене и историјске правде, заједничког живота и вредности.

Немет (2008) сматра да је главни подстицај због ког је више образовање у Мађарској уопште и доживотно учење, јер га усмерава

ка новим захтевима учења, а самим тим развија нове социјалне и економске улоге.

У свом раду Ауторка Пејатовић (2008) приказује рад Центра за обуку одраслих – тренинг центра у Мађарској. Центар је као институција настао крајем 20. века. У Мађарској постоји Закон о образовању одраслих, али такође, постоје и регуларна тела која на националном нивоу регулишу праксу образовања одраслих, те је на тај начин успостављен систем финансирања, акредитације и сертификације у овој области.

Пример овакве праксе представља добар пример када је у питању целоживотно образовање.

Ликовна радионца „TERRA“ у Кикинди

У организацији Интернационалног симпозијума скулптуре у теракоти „TERRA“ у Галерији „Тера“ у Кикинди, формирана је Ликовна радионица за децу предшколског и школског узраста. Наиме, два професора методике ликовног васпитања која су предавала методик у ликовног васпитања на Педагошкој академији за образовање васпитача и учитеља разредне наставе у Кикинди, примењујући иновативни методички приступ у раду са децом предшколског и млађег школског узраста, дошла су на идеју да формирају Ликовну радионицу. Они су у оквиру редовног васпитно-образовног процеса спроводили посебан методички приступ и педагошки модел помоћи сваком детету / ученику понаособ. Њихова претпоставка је да свако дете представља јединствену биопсихосоцијалну структуру и да ће ликовним изразом открити своју социоемоционалну и когнитивну способност, коју нису у стању да изразе речима. Средина ће добијати квалитетније поруке од детета и самим тим ће дете бити боље схваћено од стране васпитача и околине.

Организација практичног дела методике ликовног васпитања састоји се из три дела. У уводном делу васпитач, професор, а најчешће студент, вербалном асоцијацијом подстиче сву децу на ликовно изражавање. У главном делу, деца ликовно изражавају своје импресије, у зависности од тога како их је асоцијација подстакла. У завршном делу, она тумаче своје радове.

Деца углавном врло брзо прихватају овакав начин рада. Стварају у опуштеној и топлој социоемоционалној атмосфери. Многи радови освајају награде на домаћим и страним ликовним конкурсима.

Овакав иновативни приступ у методици ликовног васпитања био је основа за оснивање Ликовне радионице. Приступ радионици

био је слободан и бесплатан за све заинтересоване, независно од узраста, образовања, запослења и сл. Три пута недељно, по два часа, професори, угледни и светски афирмисани методичари ликовног васпитања, индивидуалним педагошким приступом учили су своје полазнике да изразе своју ликовну естетску супстанцу која се у ликовној експресији манифестује компоновањем различитих линија, хармонија боја и хроматским склоповима у композицији.

Што се тиче психосоцијалног аспекта, сваком полазнику радионице, професори су се обраћали посебно, саветовали га, стварали код њега осећај да је добродошао, да је јединствен, али да у исто време припада групи и да може да остварује интерперсоналне односе унутар радионичарске групе. Професори су се сваком радионичару обраћали са дужним поштовањем и сваком су запамтили име и сферу интересовања. Ово је допринело да су се деца и омладинци осећали емоционално добро, да су у ликовном изразу напредовали и да су радо долазили на предвиђене часове. Неколико полазника, који су као деца били чланови радионице, касније су, као пунолетне особе, уписале и завршиле студије ликовних уметности или архитектуре.

Неколико месеци након отварања, у Ликовну радионицу дошла је једна учитељица М. Г., која је била пред пензијом, хронолошког доба касних педесетих година. Стидљиво је замолила професоре да јој дозволе да се прикључи групи. Без било каквих предрасуда и стереотипа, професори су је прихватили, пре свега, као своју колегиницу која је важила за угледног просветног радника.

Могућности афирмације у току бављења професијом и након одласка у пензију

Учитељица је након доласка у радионицу и срдачног пријема, пуна ентузијазма, започела свој ликовни рад. Цртајући и сликајући, учила је и савладавала основе теорије ликовне форме и ликовности. Саопштила је професорима да је њена неостварена жеља одувек била да упише ликовну академију и да буде ликовни педагог. У свом позиву учитељице није могла довољно да се испољи, јер је методички приступ ликовном васпитању у основној школи био стереотипан и застарео и да она своје идеје није могла професионално да експонира. Колегинице и колеге су ученицима млађег школског узраста на класичан начин предавали ликовно васпитање, па су цртежи ученика деловали шаблонски и нису били креативни. Ликовно васпитање је пре тридесетак година био маргинализован предмет, а учитељица се

није мирила са таквом чињеницом, јер је немогуће широк дијапазон стваралачке енергије ученика шаблонски емитовати у истој симболичкој форми. Јер, не постоје исте симболичке форме у ликовном изражавању, оне су као отисак прста различите за сваког појединца, а све остало су компилати и плагијати којима се покушава бити исти као и они који су узор. Не постоји увек свест да се тиме негира своје јединствено биолошко порекло и могућност да се оно испољи у естетској рецепцији ликовног дела. Ова учитељица схватила је суштину и значај ликовног израза, посебно код деце млађег школског узраста. Због тога је желела, делимично неформалним начином образовања, да стекне знања која су јој недостајала, а то је иновативни методичко-педагошки Модел Којић.

Професори су учили њен неоспоран таленат, али у исто време и жељу да се едукује у контексту: изражавања бојом, линијом, обликом, текстуром, валером, концепције мотива, хроматске поларизације, естетске супстанце која је присутна у форми цртежа, слике, пластичне форме и др.

Учитељица је редовно долазила на едукацију, и поред изразитог напретка у ликовном стваралаштву, она се уколопила и према свим параметрима у хетерогену групу радионице. У почетку је деловало да је социјално дистанцирана од групе, али је након кратког времена, показала жељу да помаже другима и да прихвата савете, да полемише и да све то чини на софицистиран начин.

Након периода од око годину дана, учитељица је постигла значајне резултате и њени ликовни радови били су спремни за галеријско излагање.

Након две године едукације, учитељица М. Г. приредила је у Галерији „Тера“ прву самосталну изложбу, а након ове и неколико других у другим изложбеним просторима у граду, и у другим галеријама ван Кикинде. Изложбе су добијале позитивне критике.

Часови наставе ликовне културе које је држала својим ученицима у школи у којој је била запослена, доживели су изузетан напредак у смислу осавремењивања и давања слободе ученицима да искажу креативност.

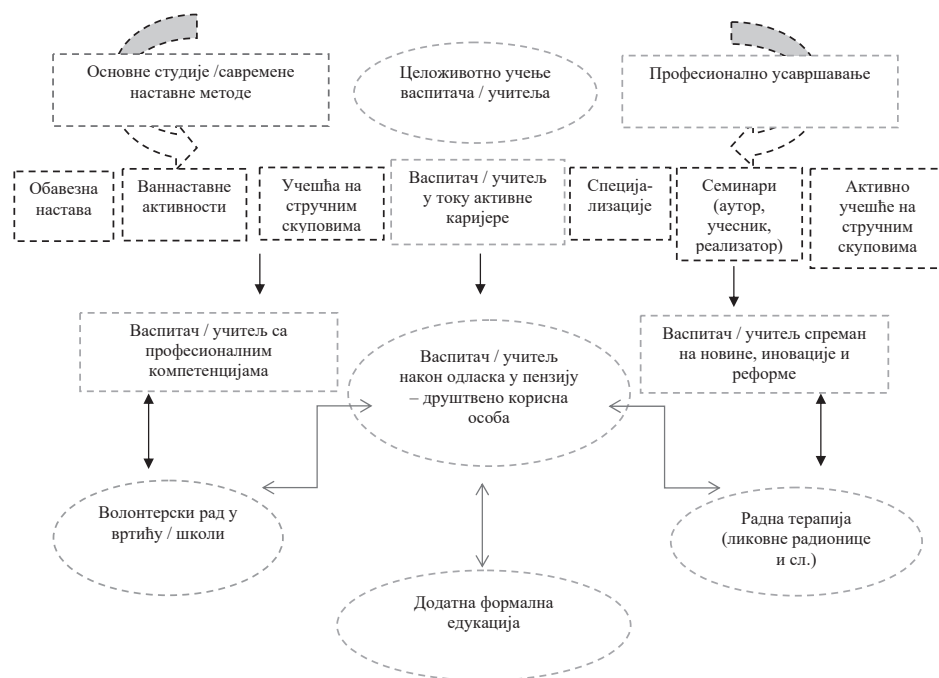
Након одласка у пензију наставила је да се бави сликарством до краја живота.

Објективно, ова испитаница, била је угледни стручњак у својој професији и остварена супруга и мајка, али њена љубав ка ликовној уметности била је карика која недостаје и која се неформалним образовањем у зрелом добу и остварила.

Табела и схематски приказ Целоживотног учења васпитача и учитеља по Моделу Којић

У схематском приказу (Слика 1) и Табели 1. Целоживотно учење васпитача / учитеља по Моделу Којић, дат је приказ могућности професионалног напретка васпитача и учитеља током студија, у току бављења професијом и након одласка у пензију. Суштина овог модела заснована је на давању значаја фундаменталним просветним занимањима, односно васпитачком и учитељском позиву.

У демократском друштву, улагање у едукацију ових стручњака (васпитача и учитеља), требало би да има позитивне одразе на друштвену заједницу током целог тока њиховог образовања.

Слика 1. Схематски приказ целоживотног учења васпитача / учитеља по Моделу Којић

Табела 1. Целоживотно образовање васпитача / учитеља

Квалитетан одабир кандидата за студирање на васпитачким и учитељским факултетима	Когнитивна ефикасност кандидата, потенцијалних студената	Креативне способности потенцијалних студената	Социјалноемоционална стабилност и зрелост
Основне студије	Редовне активности студената	Ваннаставне активности	Учествовање на стручним скуповима, семинарима и сл.
Последипломске студије	Струковна специјализација; Академске студије	Семинари (учесници, реализатори, аутори)	Активно учествовање на стручним скуповима (дискусија, ауторство, коауторство)
Приправнички стаж	Практично стицање знања уз перманентну самоедукацију уз праћење и примену метода савремене педагогије	Конструктивна дискусија и саветодавни рад са искусним стручњацима (васпитачима / учитељима) који имају репутацију угледних просветних радника	Активно учествовање на стручним скуповима (дискусија, ауторство, коауторство). Објављивање радова у стручним часописима, презентације на скуповима васпитача / учитеља и сл.
Ефективно бављење професијом у вртићу / школи	Посвећивање струци уз праћење новина, иновација и реформи.	Учествовање, ауторство и коауторство у акредитованим семинарима и сл. Учествовање у пројектима, дискусијама, трибинама, организовање родитељских састанака који се баве значајним темама.	Реализација новина, иновација и реформи, уз аргументе из праксе, уз критички осврт у оквирима званичних институција. Давање идеја за реализацију сопствене добре праксе на основу дугогодишњег праћења активности. Објављивање приручника из области у којима васпитачи / учитељи постижу најбоље резултате.
Активности након одласка у пензију	Волонтерски рад	Укључивање у рад у групе / разреде који имају децу са сметњама у развоју; саветодавни рад са младим васпитачима / учитељима и сл.	Вођење различитих радионица у току викенда у виду помоћи младим васпитачима / учитељима или самосталан рад са децом / ученицима. Укључивање у рад у установе које се баве социјалном заштитом деце и одраслих.
	Похађање, реализација различитих курсева	Усавршавање или почетак учења страног језика; реализација курсева у једном делу у коме је васпитач / наставник док је ефективно радио показивао најбоље резултате и сл.	Одлазак на едукативне екскурзије, такмичења и сл.
	Едукативне радионице	Подстицање ликовног израза и усавршавање ликовних техника.	Организовање изложби у галеријама које имају хуманитарни или аматерски карактер.

Чињеница је да се модерно друштво последњих година суочава са великим порастом удела особа старијих од 65 година у укупној популацији и постоји тенденција раста у будућности (Egeljić-Mihailović i sar., 2021). Због тога постоји потреба да се овој популацији обезбеди квалитетан живот кроз различите активности, као што је то случај у овој студији пресека.

Закључак

У овом раду је, кроз студију пресека, која припада групи опсервационих студија (Грујић и Николић, 2021), приказано како кроз адекватну подршку средине, појединац може да изрази и конкретизује своју креативност у сваком животом добу.

Приказана студија показује да се у данашње време неформално и информално учење, у оквиру целоживотног стицања знања и развоја, сматрају кључним елементом континуираног напретка појединца (Yunga, 2019), односно напретка професионалаца. У том контексту, планским акцијама треба осмислити активности за различите животне производе како би се сваки појединац осетио корисним чланом друштва.

Професори методике ликовног васпитања постављали су или су креирали васпитно-образовне захтеве у оквиру Ликовне радионице тако што су их прилагођавали темпу напредовања сваког члана групе, било да је он био: дете или одрасла особа, да је био типичног развоја или има развојне сметње, да је талентован или није, образован или не... Наиме, ако неко истрајно ради у Ликовној радионици и даје свој биолошки максимум како би испољио своје емоције на визуелно-ликовни начин, онда заиста нема места размишљању да ли некоме треба скренути пажњу да није талентован и да залуд губи време. Основна претпоставка оснивача Ликовне радионице, била је да ће мотиви полазника бити различити. Довољно је да се неком детету или одраслој особи, а да није ликовно талентована, пружи могућност да комуницира преко цртежа првенствено са собом и да своје евентуалне страхове и тражење идентитета испољи ликовним радом. Он има вредност, јер је некој особи у акцидентној кризи помогао да је превазиђе. У том контексту, Ликовна радионица би имала терапеутску или релаксирајућу улогу. Свакако не може да се минимизира значај остваривања интерперсоналних односа и топла емоционална атмосфера која влада у току рада. Али, Ликовна радионица свакао има задатак да препознаје и подстиче талентоване особе и да им помогне да своје потенцијале остваре до

максимума. Основна замисао оснивача била је да Ликовна радионица буде, пре свега, грађанска институција у којој би свака особа кроз ликовни израз покушала да разреши неке своје дилеме или да развија свој таленат, а уз индивидуализовани приступ светски признатих ликовних стваралаца који се бава и педагошким радом. Отуда потиче мултидимензионалност радионице.

Рад Ликовне радионице тешко је генерализовати, јер педагошки програм подршке, полази од тога да ликовни израз: смирује, смањује могућност конфликта, усредсређује особу да ликовном изразу да најбољи део себе, да доживи себе као део неке афирмисане популистичке групе, јер је за појединца врло значајна чињеница да му познате личности из света уметности пружају пажњу без резерве.

Основе педагошког и андрагошког ликовног модела подршке и практичне импликације, састоје се у следећем: код детета и одраслог ствара се осећај да припада групи и да је интегрални део целине који је важан да би се обавио неки задатак; детету и одраслом увек се обраћамо подстичућим тоном; ако приметимо да дете или одрасла особа немају довољно самопоуздања онда му помажемо да створи позитивну слику о себи и да развије самопоштовање, јер у прилог томе иде и чињеница да је прихваћен од стране групе; детету и одраслом исказујемо поверење у његову способност да делује самостално, како би стекло осећање личног достојанства, поноса и независности; децу вршњачке популације подстичемо да разумеју хиперактивно дете и да му помогну у различитим ситуацијама; подстичемо дете и одраслог да му путем разговора открива своја осећања, пажљиво га слушамо и једноставно му одговарамо на питања која му помажу да разреши дилеме везане за ликовни израз.

Општи закључак био би да оваква врста неформалног образовања може да продукује врло позитивне резултате, јер једном мулти-модалном структуром групе и индивидуализованим приступом сваком њеном члану, постиже позитивне резултате на: професионалном, социоемоционалном и когнитивном плану. Интерперсонални односи у групи такође дају позитивне ефекте, јер квалитетним усмеравањем педагога ликовног васпитања, остварују се: толеранција, алтруизам, просоцијално и морално понашање, емпатија и др.

Афирмација учитељице у ликовном стваралаштву даје конкретан пример да сопственом вољом и радом, а уз помоћ професионално доказаних уметника и педагога, може и одрасла особа да се образује и да буде успешна. Она својим еманципаторним ставом сузбија предрасуде и стереотипе од којих „пати“ мала средина.

Неформалним образовањем одрасли могу да постигну различите циљеве. Они могу да задрже своје професионалне позиције или да стекну ново радно место. Међутим, у овом раду дат је пример једне професионално афирмисане просветне раднице која се сопственом одлуком усмерила. Она је била мотивисана жељом да едукацијом, коју су јој пружили академски ликовни уметници, изрази свој природни таленат. Оригиналност, ликовна флексибилност, осетљивост за ликовне проблеме, ликовна редефиниција, ликовна флуентност и елаборација у ликовном стваралаштву ове учитељице, након едукације у Ликовној радионици, добиле су на свом квалитету. Позитивна ликовна критика додатно је допринела да ова учитељица настави своју неформалну, радионичарску активност која јој је пружила квалитетну едукацију, коју је она, у складу са временом, простором и окружењем, развила за њено хронолошко доба до максималног биолошког потенцијала. Поред испољавања талента и додатне едукације, она је побољшала и свој социоемоционални статус, јер јој је пружена могућност да ради оно што воли и за шта је даровита. Нажалост, у нашим условима ретке су особе зрелог доба којима се пружа оваква могућност. Овај случај у том смислу јесте студија случаја, али такође, може се прихватити и као новина у образовању одраслих на нашим просторима.

ЛИТЕРАТУРА

- Claude, R., P.(2000). Popular Education for Human Rights: 24 Participatory Exercises Delors, J. i sar., 1998.: *Učenje: blago u nama: izvješće UNESCO-u Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće*. Zagreb: Educa.
- Egeljić-Mihailović, N., Pavlović, J., Brkić-Jovanović, N., Milutinović, D. (2021). Kvalitet života starih osoba smeštenih u staračkom domu. *Zdravstvena zaštita*, 50(1), 79–88. <https://doi.org/10.5937/zdravzast50-28059>
- Grujičić, S., Nikolić, A. (2021). Studije preseka – prednosti i nedostaci. *Zdravstvena zaštita*, 50(4), 43–54. <https://doi.org/10.5937/zdravzast50-35574>
- Klapan, A. i sar. (2001). *Andragoške teme*. Rijeka: VI. naklada.
- Knudsen, M. O. (1998). Research in the Field of Folkeoplysning. *Golden Riches Nordic Adult Learning*, (2).
- Matijević, M. (2000). *Učiti po dogovoru – Uvod u tehnologiju obrazovanja odraslih*. Zagreb: Biro-tehnika.
- Nemet, B. (2008). Doživotno učenje i regionalni razvoj u Mađarskoj – nova uloga višeg obrazovanja. *Andragoške studije*, (1), 42–61.
- Pastuović, N. (1999). *Edukologija – Integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*. Zagreb: Znamen.
- Pejatović, A. (2008). Centri za obuku odraslih u Mađarskoj – primeri iz kojih se može učiti. *Andragoške studije*, (1), 108–120.
- Petkovska, S. (2009). Kontroverze afirmiranih akcija u obrazovanju. *Andragoške studije*, (1), 121–138.

- Žiljak, T. (2002). Načelo грађанства и образовање одраслих. *Politička misao*, (1), 109–127.
- Yunga, D. C. (2019). Transformativno učenje – bogatstvo formalnosti и neformalnosti. *Andragoškestudije*, 2, 6991. <https://doi.org/10.5937/AndStud1902069Y>

Smiljana Kojić-Grandić, postgraduate student
Academician MA Miroslava Kojić (retired college professor)
Zagorka Markov, Ph.D.

SUPPORTING LIFELONG LEARNING THROUGH MULTIDIMENSIONAL ART WORKSHOPS FOR ADULTS

Summary

The ideas of introducing inclusion and lifelong learning into the education system have found practical application within the regulatory framework in our country in the last couple of years. This process enables a better quality of education for all. The authors accept lifelong learning in an affirmative way, while striving to encourage additional informal adult learning. In the article, the authors present an example of an elementary school teacher who had accepted all the forms of compulsory professional development organized in and outside the school as multimodal types of education offered to all educational workers. However, she admitted to a strong feeling of being unfulfilled at work, since the environment she lived in did not provide any opportunities to receive artistic education and showcase her talent to the wider public. In such a milieu, she was presented with an opportunity to become a member of a multidimensional group consisting of individuals of different ages, education levels, gender, interests, ethnicity, socio-economical status etc. Such a group enabled the elementary school teacher to showcase her professional skills. The art workshop was also attended by future students who were not admitted by their desired faculties and had to take a gap year and prepare for the entrance exams for the art academy and the faculty of architecture. The majority of group members were preschool and school children. The art workshop was organized by acclaimed artists and pedagogues. Their work was based on a multimodal specter of art education and an individualized approach to each member of the group. Such approaches enabled the elementary school teacher to overcome the traditional education paradox that she was “too old” to start with art education in her fifties. Successfully overcoming stereotypes and bias, she was a regular and active participant of the art workshop. Her talent, expert help of art pedagogues and her hard work helped her get her first art exhibition.

In the article, the authors reflect on the aspect of the social milieu of participants from different chronological age groups and with different interests and the efforts to encourage empathy so they would help each other. In the workshops, the clash of generations is avoided and a positive social environment is created enabling each participant to achieve their goals. When it comes to students’ motivation, in such circumstances art activities act as a catalyst.

Key words: lifelong learning, adults, workshops

Наташа Трајковић*
Нови Сад
Др Мирсада Џаферовић
Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

UDC 379.82-053.4
Прегледни чланак
Рад примљен 15. III 2022.
Рад одобрен 10. VI 2022.

УТИЦАЈ КВАЛИТЕТА СЛОБОДНОГ ВРЕМЕНА НА ВАСПИТАЊЕ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА¹

САЖЕТАК: У раду се указује на значај утицаја квалитета слободног времена на васпитање деце предшколског узраста. Презаузетост одраслих особа које учествују у одрастању и васпитању деце, као и захтеви различитих курикулума којима се руководе васпитачи, трендови којима подлежу родитељи, директно утичу на чињеницу да деца највећи део слободног времена проводе каналисана и усмерена од стране одраслих особа у затвореном простору.

Поред дефинисања појма слободног времена, у раду је интерпретиран и историјски приказ хронологије појма слободног времена. Посебан акценат стављен је на утицај васпитног стила родитеља и васпитача на квалитет избора садржаја током периода слободног времена деце предшколског узраста, уз објашњење потенцијала слободног времена које дете проводи у природи.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: слободно време, квалитет слободног времена, васпитање деце, деца предшколског узраста, утицај

Увод

Појам и категорија „слободног времена деце предшколског узраста“, у данашњем савременом свету значајно је маргинализована или интерпретирана из угла одраслих. Избор активности, као што су часови страног језика, плес, балет, спортске активности, сликарске и музичке радионице, хор, и сл., отварају врата развоју бројних дечјих потенцијала, али и ограничавају слободну и неструктурирану дечју игру на отвореном, јер су одабране и наметнуте (ма колико биле квалитетне) од стране одраслих.

Наметање готових садржаја и активности, одабир простора од стране родитеља и других одраслих особа које учествују у васпитању

---

* natasatrajkovic030@gmail.com

¹ Рад је одбрањен из предмета Општа педагогија, 2021. године, под менторством др Мирсаде Џаферовић, проф.

деце током слободних активности, спутава и ограничава квалитет слободног времена деце предшколског узраста. Боравак у природи, игра природним материјалима, подстичу код деце спонтаност, слободу, сигурност, машту, развој самопоуздања, креативности, емпатије и отворености за ново. Спонтаност деце током слободних активности у природи, позитивно се одражава на дечји интелектуални, емоционални, социјални, ментални и физички развој. Савремене студије показују да ће деца много брже и креативније да осмисле своје игре у парковима, шумама, на ливади или њиви, него на равним игралиштима, као и да ће иновативније решавати изазове и проблем, а самим тим и постизати бољи академски успех ако користе природу као базу игре и учења, али и друге облике у природи заснованог искуственог образовања.

Данас не постоји дилема да ли је и у којој мери значајан утицај квалитета слободног времена на васпитање деце предшколског узраста. Јасно је, колико је квалитетно организовано слободно време од изузетног значаја за развој целовите личности детета.

1. Појам и значај слободног времена

Слободно време обухвата низ разноврсних активности насталих на интересима појединца које се одвијају слободно, спонтано и с намером. Један од значајних утицајних чинилаца (фактора) система васпитања деце, поред породице, предшколске установе, школе, библиотеке, музеја, позоришта, вршњачких група, средстава масовне комуникације, свакако је и слободно време. Колико је значајна ова област за сам ток васпитања, образовања и целокупног развоја детета, говори и чињеница да је у области педагогије дефинисана и издвојена посебна педагошка дисциплина „Педагогија слободног времена која проучава васпитно-образовну проблематику слободног времена, развија њене теоријске ставове и начела, прати и користи истраживачке детаље, методе и облике рада, пружајући подстицај за њену даљу афирмацију“ (Џаферовић, 2018: 49).

У педагошкој литератури, под појмом „слободно време“, означава се „време које појединац испуњава и обликује према властитим жељама, без било које обавезе и нужде“ (*Педагошка енциклопедија* 2, 1989: 353). Думазеидер (Dumazedier, Joffre; према: Тодоровић, 1984: 76), сматра да је „слободно време скуп занимања којима се јединка може до миле воље предати, било да се одмори, било да се разоноди, било да развије своје добровољно друштвено учешће, своје информисање или своје накнадно образовање, пошто се ослободила свих професионалних, породичних или друштвених обавеза“.

Павлич (Pavlič, 2001: 65) слободно време дефинише као „широку и промењиву категорију“, док је Орбанић (2008: 99) наглашава да је „слободно време временски одсек који преостаје након нормалног радног периода“. Кухар (Kuhar, 2007: 89) наводи да се „слободно време дефинише као време у којем појединац не ради нити се школује, већ се одмара и забавља, при чему сам бира активности које га веселе, опуштају и испуњавају“. За Иванчића (2004: 11), слободно време је „у ширем смислу време које не проводимо на послу; у ужем смислу то је оно време које можемо сами организовати“. Сличну дефиницију даје и Илишин (2002: 45), који упућује на разлику између слободног времена и доколице. „Слободно време је време које лице проводи ван рада, а доколица је део слободног времена у којем се појединац посвећује активностима по властитом избору“ (Илишин, 2002: 35). Петровић и Зотовић (2008: 19) наводе, да су „слободно време они сати када млади нису формално ангажовани у школским, кућним или радним активностима, активностима које они слободно бирају“, сматрајући те активности личним и дискреционим правом. Под слободним активностима „подразумевамо све оне делатности којима се ученици једне школе слободно и организовано баве, а које излазе из оквира редовних наставних програма“ (Поткоњак, 1984: 334). Грандић и Летић (2008: 19) наглашавају да је слободно време „оно време када је млади човек слободан од школе и школских обавеза, слободан од евентуалних других обавеза које од њега траже родитељи, када није окупиран пословима које од њега захтева друштво, а које он није преузео потпуно добровољно“.

За децу предшколског узраста, подједнако је важно слободно време које проводе са родитељима, у односу на слободно време којим располажу у предшколским установама. „Пропустити слободно време значи пропустити свој живот, а господарити својим временом значи господарити својим животом и извући највише из њега“ (Mlinarević, Brust Nemet, 2012: 23).

Родитељи, васпитачи и друге одрасле особе које учествују у васпитању деце, морају деци понудити различиту палету активности, идеја, алтернативних могућности и слободу избора када је реч о садржајима и начину реализације слободног времена. „Квалитетно проведено слободно време подстиче развој самопоуздања код деце и одраслих, развија и подстиче комуникацијске вештине и доприноси квантитативном и квалитативном стварању искуства“ (Џаферовић, 2018: 49).

Приликом понуде материјала, могућности, простора, идеја и избора за реализацију слободног времена, одрасле особе морају водити рачуна о узрастним могућностима и потенцијалима детета.

Преоптеретити дете током периода слободног времена, једнако је штетно, као и игнорисање значаја квалитета слободног времена. Да би слободно време током одрастања детета било квалитетно, није нужно константно организовати активности. Важно је да само дете, подстакнуто и подржано од стране одраслих који учествују у васпитању и образовању деце предшколског узраста, пронађе и развија сопствена интересовања, без присиле, принуде и задовољења амбиција одраслих. За децу предшколског узраста, квалитетно слободно време може бити организовано као једноставно прелиставање сликовнице, лежање на трави и посматрање облака, игра с песком или водом, цртање и сликање воштаним бојицама, гледање позоришне преставе, осмишљавање плеса и певање песмица, игра кликера, и сл. Да би слободно време током одрастања детета било квалитетно, није нужно да оно буде организовано од стране одраслих особа. Подстицати децу да самостално, креативно и спонтано бирају активности и показују различита интересовања, свакако је од фундаменталног значаја за целовит развој личности предшколског детета.

1.1. Историјски приказ хронологије развијања појма слободног времена

Појам слободног времена не може се приписати само данашњици. Организација и начин коришћења слободног времена мењали су се кроз историју. Слободно време је као такво мењало свој смисао и функцију развијајући се током друштвених промена. Слободно време заузима посебно место у историји од настанка племенске заједнице све до данас.

Анализом различитих историјских периода, од античких времена па до данашњице, о слободном времену много се расправљало, али се као друштвени феномен почело развијати са индустријализацијом друштва. Раније се за „слободно време сматрало“ да је то неодређено време, док је данас оно саставни део нашег живота.

Прве анализе значаја слободног времена односе се искључиво на слободно време одраслих. Антички филозофи су у Грчкој у 5. веку п. н. е. у делима Платона и Аристотела, а затим и у старом Риму у делима Сенеке, у својим списима описивали слободно време и друштвени живот тог времена. Управо се у овом периоду на слободно време гледало као на златни период, а препознат је и његов значај као посебно издвојено време за интелектуални развој и напредак Датило (Datillo, 2008: 78). „Слободно време је виши облик људског живота, блажено живљење. Такво не припада онима који су запослени, него онима који

су у доколици, јер онај који је запослен тај је у послу ради неке сврхе, коју још није постигао; док је блаженство сврха која – како сви људи мисле – не бива с болом, него с угодом“ (Аристотел, 1992: 254).

Хуманизам и ренесанса оријентисани су на слободу и човека, а слободно време није имало обележја доколице, него активног одмора, разоноде и учења. Током периода ренесансе „Мунду и Одум (Mundy i Odum, 1979: 167), нагласиле су да образовање за живот постаје синоним за образовање за слободно време“ (према: Николић Максић, 2015: 19).

У период индустријске револуције (1800), прави се јасна разлика између рада и слободног времена. Деца су укључена у свет рада кроз мануфактурне радионице. У циљу егзистенције и опстанка, одрасле особе, као и деца, продају своје слободно време, радећи, како не би изгубили посао, како би преживели, што је утицало на девалвацију слободног времена (према: Datillo, 2008).

У првој половини XX века почела су прва истраживања значаја, утицаја, квалитета и квантитета слободног времена. Четрдесетих година XX века, „социологија слободног времена“ постаје социолошка дисциплина, а са њом се јавља и интерес за проучавање доколице.

У другој половини XX века, појам слободног времена се мења. Доласком технологија попут радија, телевизије и рачунара, цео свет се приближава домовима људи. У данашњем савременом свету XXI века, човек има другачији положај од оног који је имао у прошлости. Савремени човек данашњице део свог слободног времена проводи поред телевизије, компјутера и уз мобилне телефоне. „Са широком понудом садржаја, програма и облика савременог комуницирања, слободно време XXI века прераста у функционалну школу живљења. У будућности се могу очекивати значајне промене у количини и квалитету провођења слободног времена, активно учествовање у његовом осмишљавању и провођењу“ (Mlinarević, Brust Nemet, 2012: 106). „Имати слободно време сан је људских бића од најранијих времена, јер то је значило бити слободан од безброј сати рада, слободан да човек ради оно што жели, да проводи време у задовољству и према личном избору“ (Godbey, 2008: 59).

На основу свега наведеног, можемо закључити да се на слободно време деце није гледало као на значајан период, нити му је посвећивана посебна пажња. Дете се играло током дана. Све до увођења обавезног школског система, слободно време деце било је препуштено искључиво детету и слободној игри, без ограничења и уплитања и утицаја одраслих. Са увођењем обавезног школовања за сву децу, говори се о оптималном времену планиром за учење и неопходном

слободном времену. Са конституисањем „педагогије слободног времена“, као посебне педагошке дисциплине, теоријски и емпиријски, проучава се и истражује слободно време као педагошка категорија. Раније третирано као време за доколицу, данас је значајно време које директно утиче на процес одрастања и васпитања, усмеравајући дете на пут будућег животног позива. Данашња педагогија бави се проучавањем различитих активности током периода слободног времена и њиховим утицајем на формирање и развој личности. Истраживањима о слободном времену даје се значајан допринос изградњи правилнијег односа друштва према квалитету слободног времена.

2. Утицај васпитног стила родитеља и васпитача на квалитет и начин реализације слободног времена деце предшколског узраста

Утицај одраслих на квалитет слободног времена деце, избор и реализацију дечјих игара, врло је значајан и, пре свега, подразумева усмеравање, помоћ и подршку сваком детету уз познавање узрасних и психофизичких карактеристика развојног доба у којем се дете налази.

Васпитни утицај породице на квалитет слободног времена немерљив је у односу на утицај осталих васпитних чинилаца. У првим годинама живота, у породици се стиче и прва култура провођења слободног времена. За родитеље је важно да пронађу оптималну меру властитог уплитања у слободно време своје деце, слободно време за децу представља изазов. Свако уплитање родитеља у избор активности током слободног времена, доноси и опасност стварања идентитета, несигурност и недостатак самопуздања.

Улоге одраслих морају бити контекстуално примерене и могу да укључују учешће у игри, посматрање деце у игри, слушање деце „у“ и „о“ игри, консултације са децом у одабиру материјала и ресурса и планирању игре. „У основи свих улога одраслих јесте стварање физички сигурног контекста за игру у којем се дете осећа задовољно, сигурно и активно, развија осећај да је игра вредна, развија слободу и самосталност и гради односе са другима“ (Јовић и Кувелић, 2005: 55), што омогућава потпуну афирмацију дететових потенцијала током активности у слободно време.

Уколико се одрасли према детету понашају као да је оно некомпетентно и да само није у стању да препозна како најбоље може да проведе слободно време, родитељи ће таквим ставом отежати и спутати дечју активност и ангажовање, слободу и развој потенцијала. Оно што одрасли треба да чине током игре и активности у слободно време јесте да препусте и уваже дечју креативност и контролу у игри.

У ситуацијама када их деца позову да се укључе у игру, требало би да буду на располагању као „равноправни играчи“. Битно је знати да деца могу врло брзо да одбију подршку одраслог када је његов утицај препознатљив у виду надзора, стереотипа или наредбодавног односа током игре, тј. када је подршка одраслих диригована или када они „одређују“ правила игре.

Такође, претварање игре у слободно време, у образовне активности које је осмислила одрасла особа према својим циљевима – штети дечјој игри и афирмацији у слободно време. Ако одрасла особа има утицај на одлуку чега ће се дете играти и како ће проводити слободно време, које материјале ће користити током игре и шта је намера да се постигне игром, дете је двоструко спутано и онемогућено да се развија у потпуности и слободно. Оваквим приступом детету се ускраћује могућност да учествује у доношењу одлуке при чему губи осећај сопствене контроле и сигурности.

Насупрот томе, партнерско учествовање одраслих у игри током слободних активности охрабрује и подстиче дете да истражује, продужи игру, креативно решава проблеме, учи из својих покушаја, али и да дели сопствена сазнања стечена током игре са осталим учесницима.

Породица као примарна средина у којој деца проводе највише времена представља најзначајнији фактор утицаја на развој детета. Односе које успостављају родитељи међу собом, али и однос који негују према детету, итекако имају битан утицај на формирање дечје личности, његових способности, социјализације детета и развоја детета у целини. Стилкови породичног васпитања формирају се веома рано. Дете их усваја као модел родитељског понашања, а родитељи често дечју реакцију доживљавају као позитивно или негативно поткрепљење за своје поступке. У том контексту могло би се рећи да су васпитни стилови двосмерни процес. У стилу породичног васпитања, аутори апострофирају технике дисциплиновања – кажњавање, награђивање, ускраћивање или пружање љубави, зависно од различитих фактора, као што су традиција, култура, личност родитеља и толерантност. „Стил породичног васпитања представља целокупност карактеристичних понашања, средстава, комуникације, односа, емоција, утицаја и осталих међузависних компоненти васпитног процеса условљених склопом личности и педагошком културом родитеља, старатеља, индивидуалним карактеристикама детета и родитеља, као и битним обележјима друштвеног и породичног контекста“ (Илић, 2008; Миленковић, 2006; Ристић, 2014).

Васпитни стил обухвата два елемента родитељства: прихватање (топлина, подршка) и контролу (захтевност). Прихватање подразумева

родитељски труд да се дете развије у зрелу, одговорну, самосвесну личност, пружајући му подршку, активно се укључујући у његове активности, препознајући његове потребе и захтеве и адекватно реагујући на њих. Контрола (захтевност) односи се на задатке које родитељи постављају деци како би их интегрисала у породицу и друштво својим захтевима, надгледањем, дисциплином и супротстављањем децјој непослушности као и контролом децјих импулса (према: Ристић, 2014: 43).

На основу ових елемената, дефинисана су четири васпитна стила: 1) ауторитаран (аутократски, крути – строги) васпитни стил; 2) ауторитативан (демократски – доследан) васпитни стил; 3) пермисиван (попустљив) васпитни стил и 4) занемарујући (неукључени) васпитни стил (Чудина-Обрадовић и Обрадовић, 2006: 268–269).

У зависности од васпитног стила родитеља или васпитача, зависиће и ставови, тј. начин опхођења према деци, али и понашање и однос детета према родитељу или васпитачу и другој деци, односно према околини. Основне димензије васпитног стила, начин прихватања и контрола, чине основу родитељског опхођења према детету. Зато је важно нагласити утицај васпитног стила на целокупни развој детета.

„Ауторитет (лат. *auctoritas* – воља, власт, углед) који лежи у основи ауторитарног васпитног стила, односи се на васпитање које је засновано на безусловном потчињавању особа које се васпитају (и образују), неком ауторитету (васпитачу, наставнику, родитељу, инструктору...)“ (Џаферовић, 2018: 89). Ауторитаран васпитни стил обухвата све прилике у којима родитељи или васпитач има висока очекивања од детета уз строг надзор. При оваквом васпитном стилу дете не добија довољно подршке и топлине. Главни васпитни циљеви учења су самоконтроле (саморегулација, владање собом) и послушности, при чему су родитељи ауторитет који поставља захтеве и одређује правила, а прекршаји се кажњавају, често и телесно. Деца која непрестано живе у аутократском окружењу склона су променама расположења, повучена су, невесела, бојажљива, раздражљива и нису спонтана (Чудина-Обрадовић и Обрадовић, 2006: 269).

Код ауторитарног стила доминира надзор, а изостаје осећај испољавања топлине. Овај васпитни стил је погодан за развој особина, као што су агресивност, ћутљивост, низак ниво толеранције на фрустрацију. Код ауторитарности можемо говорити о постојању два монолога, и то монолога детета и монолога родитеља / васпитача, који се међусобно не сусрећу. Однос родитеља и детета темељи се на односима надређености и подређености, награде и казне. „Осећања

која код такве деце доминирају јесу страх, неповерење, неискреност, лажно поштовање, а обликује их родитељски начин у коме има пуно цинизма, вређања и грубости“ (Пернар, 2010).

Ауторитарни родитељи и васпитачи су строги, очекују послушност и показују моћ када се њихова деца понашају недолично. Захтеви и очекивања која постављају деци остају увек необразложени. „Такође очекивања родитеља у односу са својом децом јесу апсолутна послушност без приговарања, те често прибегавају јаким казним мерама уколико се дете удаљи од тог стандарда. Управо у том односу сваки дијалог се охрабрује образложењем да је родитељска реч последња“ (Матејевић, 2012). У односу родитељ–дете, родитељ је потпуно надређен детету, неприкосновен и крут, строг ауторитет, а дете је у подређеном, зависном и потпуно потчињеном положају. Родитељи настоје да обликују, контролишу и оцењују понашање детета у складу са низом стандарда који су обично апсолутни, теолошке природе и одређени од стране вишег ауторитета. Уз овакав васпитни стил, не можемо говорити о квалитетном слободном времену, јер је дете под присилом укључено у све активности које су му наметнуте, па чак и у слободно време. Дете нема могућност избора, преплашено је од последица неуспеха, а „слободно време“ постаје терет с којим се тешко носи. Родитељ или васпитач су особе које одлучују да ли ће и у којој мери бити дозвољено слободно време, па чак и шта ће дете радити током слободног времена. Овакав приступ васпитању и организацији слободног времена у XXI веку је неприхватљив.

Кроз ауторитариван (демократски – доследан) васпитни стил, родитељи и васпитачи настоје да прихвате жеље и акције детета, а комуникација се одвија без кажњавања. Са дететом се договарају при доношењу одлука и дају објашњења. Деца васпитавана овим родитељским стилем су отворена, њихова амбициозност се слободно испољава, а креативност није спутана. Развија се поверење према окружењу, те се често развијају просоцијалне личности. Отуда је дете које одраста у оваквој атмосфери спремније да делује, иницира, реагује, а не само да се пасивно покорава утицајима који долазе са стране. Дете које одраста уз овакав васпитни стил, има могућност избора током слободног времена. Дете је у прилици да бира материјале, активности, предлаже, дете је похваљено и награђено, али и конструктивно критиковано када изостане резултат.

Кроз пермисиван (попустљив) васпитни стил, јасно је да родитељи и васпитачи удовољавају сваком дечјем прохтеву (према: Ристић, 2014: 67). Потпуна слобода и такав однос негативно утичу на развој

детета, јер превише слободе развија зависност детета од родитеља, односно утиче на самосталност детета. Важно је да се одраслим особама, које на овакав начин васпитавају децу, укаже да такав однос не доприноси развоју квалитетне, самосталне личности детета. Поред љубави и подршке, детету треба указати и на границе у понашању, јер у многим случајевима долази до неприлагођеног понашања детета. Квалитет слободног времена код детета које се васпитава овим стилем изостаје, јер је могуће да ће дете бирати активности које не доприносе његовој афирмацији. Дете ће лутати, појавиће се празан ход, досада, лако ће одустајати од свих активности у које се укључује.

Равнодушни родитељи и васпитачи су ретки у пракси, али је чињеница да се поједина понашања одраслих, током васпитања и одрастања деце могу сврстати у категорију занемарујућег (пасивног) васпитног стила, јер одрасле особе указују минорну пажњу и занемарују емоционалну подршку деци. „Таква деца развијају особине као што су непослушност, захтевност, непримерено учествовање у игри и другим социјалним активностима“ (Пернар, 2010). Родитељи и васпитачи који занемарују рад са децом и саму децу, емотивно и физички су дистанцирани од детета, показују низак ниво бриге и подршке. Пред дете се поставља премало захтева. Из односа на релацији дете–одрасла особа, изостају топлина и подршка. Одрасле особе емоционално одбацују дете или немају времена да се адекватно брину о њему. Реакција на такав однос јесте дететово непријатељство и отпор. Таква деца се тешко уклапају у систем друштвене компетенције и неуспешна су. Деца много времена проводе без надзора, а родитељи и васпитачи често не знају где су, шта раде, нити са ким се друже. Већ од треће године, може да се развије пркосно, необуздано, агресивно понашање и потреба за разарањем при чему дете ужива у својим поступцима, а осећање кривице због оваквог понашања не постоји или је незнатно. Без љубави и похвале, без осећања сигурности, дете нема због кога да се одриче својих природних нагона и тежњи, своје потребе за агresiјом. Самим тим, говорити о квалитетном слободном времену деце која се васпитавају овим васпитном стилем, немогуће је. Дете је препуштено само себи и најчешће телевизијском програму, видео-игрицама, потпуно занемарено приликом боравка у природи и дворишту и препуштено сопственим одлукама и изборима, јер је то начин на који одрасле особе, које васпитавају децу, купују сопствени мир.

Улога васпитача је да укажу родитељима на пропусте у васпитном стилу, скрену пажњу на значај квалитета слободног времена, односно да сугеришу родитељима корекцију понашања према детету,

активности којим би се повезали родитељи и дете, а све у циљу развоја дечјих потенцијала и израстања у васпитано и здраво дете.

2.1. Улога родитеља у креирању слободна времена код деце предшколској узраси

Васпитни стил родитеља директно утиче на понашање, способности и комуникацију деце са средином. Током васпитања деце, важно је да родитељи буду партнери својој деци, особе које ће подстицати децу да слободно истражују средину и релације у којима и уз које одрастају. Заједнично планирање слободног времена са децом је кључно за правилан раст и развој детета. Родитељ је ту да прати и подстиче интересовања детета, отвара врата новим садржајима, иницира, али не намеће садржај или активност која се њему лично допада. Посматрање детета током избора играчака, цртања, омиљених цртаних ликова, у интеракцији са другом децом, биће одлична почетна станица за организацију квалитетног слободног времена за дете. Игре детета са животињама или цртање животиња, могу бити подстицај да се у породичном дому пронађе место за кућног љубимца о којем ће дете заједно са родитељима водити бригу. Такође, посета салашима, зоо врту, шуми, парку природе, храњење животиња, усмериће дете да изађе из оквира кућних љубимаца и прошири своја интересовања за друге домаће или шумске животиње (на селу – храњење пилића, коња, коза...; у парку или шуми – храњење веверице, птица, и сл.). Боравак у парку или на селу и салашу, биће прилика за различите облике кретања, верања, слободног кретања. Дете ће померити своје границе, развијаће самопоуздање, емпатију, а оствариће и интеракцију са средином.

За квалитетно слободно време деце нису потребне скупе играчке, модерне играонице, креативни едукатори, већ је потребна љубав, подршка и слободно време одраслих. Одлазак у природу са дететом не значи да родитељ мора да буде уз дете при сваком покрету.

Родитељ је ту да брине о безбедности деце, палети избора и могућностима које ставља пред дете, а дете ће само пронаћи пут до квалитетног слободног времена. Игра детета у природи са природним материјалима (слама, песак, каменчићи, гранчице) од непроцењивог је значаја за интелектуални, физички, естетски, радни и морални аспект личности детета. Учење кроз игру и откривање у природи, обогатиће све аспекте личности детета.

Стрепња и брига родитеља, код деце изазивају несигурност, безразложне страхове и као крајњи резултат имају недостатак самопоуздања. Избегавање одласка у природу са дететом приликом избора

активности за реализацију слободног времена, ако нпр. напољу пада киша или снег, неће бити добар избор за дете. Детету је неопходно, да се током слободног времена забави, истражује, открива, упознаје, буде срећно. Ограничавање простора на „једини безбедан и сигуран простор за дете“, утицаће негативно на квалитет слободног времена. Уколико родитељ тежи боравку детета током слободног времена, искључиво у климатизованим и опремљеним играоницама, избегавајући природу (парк, шетњу и игру поред реке, шуму, село, и др.), јер тај простор сматра јединим сигурним, то ће свакако оставити последице на дете. Дете ће у каснијим годинама, и само тежити затвореном простору, избегавајући природу, што ће одредити његов даљи живот и одрастање. Често се родитељи одлучују за избор активности које ће реализовати њихово дете током периода слободног времена, у складу са својим интересовањима, неоствареним амбицијама и жељама из детињства, што свакако није прихватљиво за дете.

Слободно време је време слободе, пружања подршке и љубави деци, посматрања деце како истражују, откривају, испитују, логички резонују и донесе закључке на основу сопственог искуства. Родитељ мора да буде подршка квалитетном слободном времену свог детета, а не организатор и реализатор дететовог слободног времена.

2.2. Компензацијска улога предшколске установе у организацији слободне времена деце предшколског узраста

Презапосленост родитеља, радно ангажовање мајке већ у првој години након рођења детета, европско радно време од 9 до 17 часова, продужено радно време, брз темпo живота, рад од куће, бројни притисци, све то доводи родитеље пред велике изазове и дилему – Како на најбољи начин организовати слободно време детета у складу са свим радним околности и могућностима родитеља? Урбани градски живот пружа бројне могућности (уређене паркове, шеталишта, играонице, позоришта, музеје, фестивале на отвореном), али и ограничења (густ саобраћај, недостатак слободног времена, бука, брз темпo живота и рада, стварање купохоличарског друштва). Родитељи под притиском радног дана, често посао доносе у породични дом, након радног времена. Наравно, све се то одражава на време и квалитет слободног времена које родитељ проводи са дететом.

Управо из тих разлога, предшколске установе компензују и преузимају примат у реализацији и квалитету слободног времена деце предшколског узраста. Бројни садржаји које предшколске установе могу понудити, компензују недостатак слободног времена

које родитељи не могу провести са дететом. Гостовање позоришта у предшколској установи, часови балета, страног језика, разне ликовне, спортске и музичке активности у којима деца добровољно учествују, компензоваће недостатке слободног времена које би дете требало да проведе уз родитеље.

Слободна игра у дворишту предшколске установе, развијање интеракције између деце, од кључне је важности за правилну афирмацију дечје личности.

Предшколске установе и васпитачи су у прилици да компензују активности, али не и пажњу и љубав родитеља, те је неопходно на родитељским састанцима, трибинама за родитеље, индивидуалним разговорима, указати родитељима на значај квалитета слободног времена које проводе са дететом у природи, породичном дому или избору организованих активности.

Васпитачи морају да буду и подршка родитељима како да на најбољи начин организују слободно време са својим дететом. Васпитачи који често проводе више времена са дететом у току дана него сами родитељи, добро познају интересовања деце, склоности и способности. Важно је да васпитач укаже родитељу на таленте или области на које би требало да усмери дете, јер то дете жели или му недостаје. Време током викенда је период када родитељ може максимално да се посвети детету и организацији слободног времена.

3. Закључак

Околности које је наметнуо савремени начин живота у XXI веку, умногоме диктирају и одређују квалитет слободног времена деце предшколског узраста. Презапослени родитељи у константној трци за новцем, продужено време боравка деце у предшколским установама, васпитни стил родитеља, па чак и глобално загревање планете Земље, утичу на квалитет слободног времена деце предшколског узраста.

Анализом слободног времена деце предшколског узраста, најчешће се критикује време које деца проводе уз телевизијски програм, видео-игрице и мобилне телефоне и апликације. Преуморни родитељи који дете из вртића преузимају у касним послеподневним сатима, често професионалне активности реализују у породичном дому по доласку са посла. Дете је често усамљено и препуштено себи, односно доступним савременим технологијама. У таквим ситуацијама, обавеза васпитача је да пронађе пут до родитеља (кроз родитељске састанке, индивидуалне разговоре, укључивање родитеља у активности у вртићу, и сл.), како би му указао на значај квалитета слободног времена и његов утицај на развој потенцијала детета.

Васпитач може да сугерише родитељу које активности могу да допринесу квалитетном слободном времену са дететом. Кроз родитељске састанке, трибине, штампани материјал и друге видове едукације, родитељу може да се скрене пажња на значај избора активности квалитетног слободног времена деце предшколског узраста и његовог утицаја на даљи просперитет и васпитање деце. Важно је родитељима указати да квалитетно слободно време детета развија његове потенцијале и отвара врата у свет маште, креативности, бољих интерперсоналних односа са вршањацима и средином. За квалитетно слободно време нису нужни скупи, куповни и готови материјали. Напротив, спортске активности (пењање, верање, различити облици кретања и смена брзине трчања, и сл.) и игра у природи са природним материјалима (гранчице, листови, шишарке, цветови, и сл.), наговештавају квалитетно проведено време у природи. Дете ће заволети природу, побољшаће спретност кретања, биће отворено за нова искуства, самосталније и самопоузданије. Укључивање детета у уметничке радионице (глума, израде лутака, сликања, вајања, певања, свирања...), такође ће допринети квалитетном слободном времену и повољно ће утицати на васпитање деце.

Сам васпитни стил родитеља, директно ће утицати на квалитет слободног времена деце предшколског узраста и васпитање. Строги, доминантни и ауторитарни родитељи који одређују и намећу активности у складу са сопственим амбицијама и циљевима, неће позитивно утицати на квалитетно слободно време деце, а изостаће и позитиван утицај на васпитање. Такође, родитељи који негују попустљив (премисиван) васпитни стил или су потпуно незаинтересовани родитељи, неће бити укључени у избор квалитетних садржаја за реализацију слободног времена деце, а самим тим и овде ће изостати утицај на здраво васпитање и одрастање. Родитељи који уважавају потенцијале и могућности детета, договарајући се са дететом о начину на који ће заједно провести слободно време, нудећи при томе палету различитих активности за реализацију слободног времена, на добром су путу да код деце уоче позитиван утицај изабраних квалитетних активности на васпитање и пожељна понашања деце (самопоуздање, самоконтролу, сигурност, отвореност за ново и непознато, боље комуникацијске вештине).

Такође, значајна је улога васпитача, било да је реч о слободном времену које дете проводи у породичном дому са родитељима или у вртићу. Разговором са родитељима, васпитач ће утицати на родитеља и његове ставове када је реч о избору активности и начину реализације слободног времена. Кроз компензаторску улогу, васпитач и предшколска установа ће понудити квалитетне активности и подстакнути

развој дечјих потенцијала, посебно када је реч о презаузетим родитељима. Активности реализоване током слободног времена у вртићу, биће инспирација бројним родитељима да их понове, нпр. посете позориште, музеј, биоскоп, сликају, вајају, и сл.

На крају, можемо закључити да избор активности током слободног времена има снажан утицај на васпитање и будућа понашања деце током предшколског узраста и у даљем школовању.

Предшколске установе и родитељи морају међусобно сарађивати, размењивати информације и искуства како би обострано утицали на палету садржаја који ће бити понуђени при избору активности током слободног времена, које су у складу са интересовањима деце.

ЛИТЕРАТУРА

- Božović, R. (1975). *Iskušenja slobodnog vremena*. Novi Beograd: Predsedništvo Konferencije SSOJ.
- Branković, D. (2009). *Kultura i slobodno vreme*. Banjaluka: Naučna i duhovna utemeljenost društvenih reformi.
- Čarapić, S. (2013). *Profesionalni portfolio nastavnika, vaspitača i stručnog saradnika*. Beograd: Kreativni centar.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Džaferović, M. (2018). *Opšta pedagogija*. Kikinda: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi.
- Đukić, M. (2003). *Didaktičke inovacije kao izazov i kao izbor*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
- Fagen, R. (1976). Modelling how and why play works; in J.S. Bruner et al. (eds.): *Play: its role in development and evolution* (96–118). Harmondsworth: Penguin Books.
- Golubović, D. (2014). *Tehnologija, informatika i obrazovanje za društvo učenja i znanja*. Čačak: Konferencija Fakulteta tehničkih nauka u Čačku.
- Grandić, R., Letić, M. (2008). *Prilozi pedagogiji slobodnog vremena*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine; Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov“.
- Ilišin, V. (2002). Interesi i slobodno vrijeme mladih, u: *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 269–303.
- Ivančić, I., Sabo, J. (2012). *Izvannastavne aktivnosti i njihov utjecaj na učenikovo slobodno vrijeme*. Zadar: Ekvilibrij.
- Janković, M., Dmitrić, Lj. (2011). *Primena računara u pripremnom predškolskom programu*. Tehnologija, informatika i obrazovanje za društvo znanja. 6. Međunarodna konferencija.
- Jović, N., Kuveljić, D. (2005). *Kako stvarati prijatnu atmosferu za učenje – riznica igara*. Beograd: Kreativni centar.
- Kamenov, E. (1997). *Model osnova programa vaspitno-obrazovnog rada sa predškolskom decom*. Novi Sad: Odsek za pedagogiju Filozofskog fakulteta, Republička zajednica viših škola za obrazovanje.

- Kuhar, M. (2007). Prosti čas mladih v 21. stoletju. *Socijalna pedagogika*, 11 (4), 453–471.
- Markov Čikić, I. (2013). Deca i medijski sadržaji novih tehnologija. *Znanje i korist* (rr. 435–448). Niš: Filozofski fakultet.
- Medouz, S., Kešdan, A. (2000). *Kako pomoći deci da uče*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Mlinarević, V., Brust Nemet, M. (2012). *Izvannastavne aktivnosti u školskom kurikulumu*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Učiteljski fakultet.
- Nikolić-Maksić, T. (2015). *Obrazovanje kao činilac kvaliteta slobodnog vremena odraslih*. Doktorska disertacija. Beograd: Filozofski fakultet.
- Pavlič, T. (2001). Analiza vrednot, odnosa do staršev ins plošna struktura prostega časa mladih v Koprju. *Annales ser. hist. social*, 11 (2), 485–500.
- Pejatović, A. (2005). *Obrazovanje i kvalitet života*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta.
- Pavlović-Breneselović, D. (2012). (NE)postojeći digitalni prostor u predškolskom vaspitanju Srbije. Technics and Informatics in Education 4th International Conference, Technical Faculty. Čačak, 1–3rd June 2012.
- Pešić, J., Videnović, M., Plut, D. (2012). Slobodno vreme i pozitivan razvoj mladih. *Psihološka istraživanja*, 15(2), 153–168.
- Pešić, J., Videnović, M., Plut, D. (2013). Obrazovne aktivnosti srednjoškolaца u Srbiji – analiza vremenskog dnevnika. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 45(1), 169–184. doi: 10.2298/ZIPI1301169P.
- Pešić, J., Videnović, M., Plut, D. (2013a). Kako srednjoškolaći doživljavaju obrazovne aktivnosti: kvalitativna analiza vremenskog dnevnika. *Nastava i vaspitanje*, 62(3), 407–420.
- Petrović, J. (2008). *Family Influence on Leisure Time of Schoolchildren*. Revista Românească pentru Educație Multidimensională.
- Petrović, J., Zotović, M. (2010). Isti ili drugačiji: slobodno vreme mladih u Vojvodini i u svetu (Same or different: Leisure time of young people in Vojvodina and in the rest of the world). *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 130, 73–88.
- Pijaže, Ž., Inhelder, B. (1978). *Intelektualni razvoj deteta*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Potkonjak, N. (1984). *Pedagoška enciklopedija 2*. Beograd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Rosić, V. (2005). *Slobodno vrijeme – Slobodne aktivnosti*. Rijeka: Žagar.
- Stepanović, I., Videnović, M., Plut, D. (2009). Obrasci ponašanja mladih tokom slobodnog vremena. *Sociologija*, Vol. LI, No. 3. Beograd: Institut za psihologiju, Filozofski fakultet, 247–261.
- Trilling, B., Fadel, C. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. San Francisco, CA: John Wiley & Sons.
- UNICEF (2000). *Deca danas za sutra*. Beograd: Jugoslovenski centar za prava deteta.
- Vidulin-Orbanić, S. (2008). *Fenomen slobodnog vremena u postmodernom društvu*. <https://hrčak.srce.hr/32748>.
- Zlankovski, J. (2000). *Igra i dete*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Nataša Trajković
Mirsada Džaferović, Ph.D.

**THE INFLUENCE OF THE QUALITY OF FREE TIME
ON THE UPBRINGING OF PRESCHOOL-AGED CHILDREN**

Summary

In the article, the authors point to the substantial effect the quality of free time has on the upbringing of preschool-aged children. The facts that adults involved in the children's upbringing are usually too busy, that preschool teachers are limited by the demands of various curricula, and that parents tend to follow trends, all directly lead to most of the children's free time being adult-directed, in closed spaces.

In addition to defining the notion of free time, the article offers an interpretation of this notion and reconstructs its chronology. Special attention is given to the influence of the style of upbringing chosen by the parents and the preschool teachers on the quality of the activities chosen for the free time periods of preschoolers, with the explanation of potential benefits of free time spent outdoors.

Key words: free time, quality of free time, children's upbringing, preschool-aged children, influence

Др Тамара Грујић*

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

Тамара Јевтић

Предшколска установа Чукарица,
Београд

UDC 821.163.41-93.09 Ršumović Lj.
087.5

Прегледни чланак
Рад примљен 21. V 2022.
Рад одобрен 18. VII 2022.

ВИЗУЕЛИЗАЦИЈА У ЗБИРЦИ „НЕВИДЉИВА ПТИЦА“ ЉУБИВОЈА РШУМОВИЋА

САЖЕТАК: У раду се анализирају песме и кратке приче за децу у збирци „Невидљива птица“ Љубивоја Ршумовића и то са аспекта визуелног, показујући на који начин илустрација кореспондира са књижевним текстом. Љубивоје Ршумовић је у великој мери визуелни песник, који уз помоћ савремених медија приближава деци свет писане речи. У раду се посебан акценат ставља на сарадњу Љубивоја Ршумовића са илустратором Душаном Петричићем, који је нарочито допринео популарности Ршумовићевог визуелног поетског израза.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: сликовница, језик, илустрација, песма

„Не делим људе на децу и одрасле. Све су то људи, само су једни мали, а други мало већи. А што се памети и интелигенције тиче, често су ови мали паметнији и интелигентнији. Тако сам смислио пословицу: Одрасли нису дорасли деци.“

(Љубивоје Ршумовић)

У тренутку када технолошки развој савременог времена деци нуди низ занимљивости у форми видео-игрица и других електронских изазова, као и мноштво могућности за игру, забаву, па и учење – деца нису одустала од сликовница. Примена сликовница у предшколској пракси показала је вишеструку добробит, као што су развој когнитивно-језичких способности: говор, мишљење, пажња, машта, памћење, закључивање, усвајање појмова, богаћење речника и реченица, слободније и креативније изражавање, љубав према књизи и писаној речи и сликовном изразу, затим аудио-визуелна осетљивост, учење по моделу и подстицај за креативно-стваралачке активности (Novović, Popović, 2019).

---

* tamaragrujic77@gmail.com

Сликовница је први корак увођења детета у свет литературе, јер „када се у раном узрасту сусретне са својом првом књигом, када се рекреира у континуитету тај контакт, ствара се солидна навика која ће се наставити на раношколском узрасту, са тенденцијом сталног раста“ (Столић, Муратовић Дробац, 2017: 58).

И пре појаве визуелних медија, књиге за децу садржале су илустрацију. Показало се да данас није довољна само илустрација, већ су неопходни и неки други елементи који ће утицати на то да књига буде примамљива деци и да буде конкурентна у односу на друге медије који су доминантнији и чине се савременој деци прихватљивијим.

Деца предшколског узраста треба да се навикавају на књигу од раног узраста. „Књига-сликовница омогућује детету да повезивањем језичког и визуелног израза у извесном смислу и порасте до стварности, коју му моћна мрежа медија просто заклања и показује у деформисаном виду“ (Радикић, 2009: 19).

Модерне сликовнице повезују уметност слике и речи, тј. текста и илустрације из чије корелације произлази „драма окретања странице“ (Bader према Hamešak, Zima, 2015: 164) и осећај узбуђености са којим се ишчекује наредна страница, следећи текст и слика.¹ Такав специфичан осећај јавља се код деце и због тога није чудно што деца не одустају од коришћења сликовница. Речи у сликовници имају подједнаку важност као и слике, и због тога је неопходна добра сарадња и усклађеност оба уметника, писца и сликара, односно визуелног уметника.

„Први и најважнији критеријум при избору сликовница за децу јесте критеријум узраста. Однос слике и текста у сликовници може бити веома различит – од оних са врло мало текста до сложених текстовних структура пријемчивих деци. Други кључни критеријум за одабир сликовница које ће се у образовно-васпитном процесу презентовати јесте критеријум квалитета који се односи на оба сликовничка кода којима се преноси значење – и текст и слику.“ (Роровић, Novović, 2020).

Данас можемо запазити више различитих типова сликовница, од оних са више текста и мање илустрација, до оних са минимално текста где доминира ликовни елемент. Такође, сликовнице данас у

¹ Може се рећи да такав осећај прати савремену илустровану књигу за децу. „Драма окретања странице“ нарочито је присутна у трилогији Попа Д. Ђурђева „Фарма пуна шарма“ (2006), „Аматери од звери“ (2007) и „Бића из зоо вртића“ (2008), где „свака илустрација – слика има под-слику која се може видети само ако деца ’завире’ у књигу“ (Јашовић, 2006: 113).

себи могу да имају и реалне фотографије, ликове из познатих цртаних филмова, разноврсне илустрације од стране одраслих до илустрација које су нацртала деца. Због тога је врло битно одабрати квалитетну и узрасно прилагођену сликовницу која задовољава и визуелни и језички карактер.

„Визуелна моћ побуђује снажније рецепционе утиске него текстовна. Ликовни радови као прилог и допуна садржине разбијају монотонију, подстичу речи и реченице и упућују на њихову поуку.“ (Петровић, 2014: 62). С једне стране, дете добија илустровану и занимљиву књигу, али са друге „она потискује индивидуалну, самосталну имагинативну моћ детета. Уместо да дете замисли књижевне ликове на основу сопствене маште, или подстакнуто илустрацијом, оно у визуелном делу проналази већ готову слику која снажно утиче на њега.“ (Опачић, 2009: 11). Из тог разлога и васпитачи и родитељи имају одговоран задатак приликом одабира литературе за најмлађе. Окренутост телевизијским и различитим медијским садржајима утицала је и на савремене песнике и на интермедијалност и мултимедијалност у њиховим делима.²

„Поглавље мултимедијалности у српској књижевности за децу, али и успостављања парадигме 'интерактивне везе медијске културе и књижевности' (Опачић, 2009: 12) започиње Душан Радовић³, а тим стазама наставља Љубивоје Ршумовић.“ (Грујић, 2022: 15).

Љубивоје Ршумовић (1939) појављује се на књижевној сцени збиркама „Причанка“ (1966) и „Ма шта ми рече“ (1970)⁴, у часу када је српска литература за децу остварила свој високи домет. Ршумовић се стиховима казаним на нов и интересантан начин, са пуно шарма и хумора, издваја као изузетан и оригиналан песник. Најближи суштини модерног разумевања дечје речи, ствара дело које оригиналношћу, посебан у мноштву традиционалног, мења систем вредности. Већ првим својим песмама заузео је једно од најзначајнијих места у књижевности за децу.

Маштом, шалом, изненађењем као поетским стилем, надахнутим и непоновљивим изразом, Љубивоје Ршумовић осваја и децу и

---

² Овде мислимо на дела Душана Радовића, Љубивоја Ршумовића, Владимира Андрића, Владе Стојиљковића, Драгомира Ђорђевића, Попа Д. Ђурђева, Дејана Алексића, Бранка Стевановића и многих других.

³ Поред телевизије, за Душана Радовића везују се и радио и штампа, што је нарочито допринело његовој популарности у медијском свету, али и успостављању парадигме „интерактивне везе медијске културе и књижевности“ (Опачић, 2009: 12).

⁴ Ову књигу Ршумовић је сам ликовно опремио, а Милан Пражић истиче да је „тако опремљена да вам се чини како у руци држите мали телевизијски пријемник који без прекида емитује смешан програм у боји“ (Пражић, 1992: 12).

родитеље. Инспирисан дечјим играма, слободним животом, тежи тематској неограничености и животу у свој његовој сложености и лепоти. Не приказује дете апстрактно и лишено детињства, већ у урбаном окружењу са хиљаду чуда и згода.

По језику се песник познаје, а Ршумовићев језик је експресиван, метафоричан, праскав и жив – носи у себи свежину једноставног човека. Аутор изразом базираним на принципима економичности и информативности, остварује брзу и срдачну комуникацију са децом. У његовим стиховима снага почива на игри језиком и речима. Песник је стваралац који демонстрира изражајне могућности говорног језика, његову спонтаност и разиграност. Запрепашћење, неочекивани крај, пародија, алузија, пошалица, алегоријске слике и мисли, лични су песников израз.

„Ршумовићева поезија карактеристична је по поетици брзе, римоване досетке: брзом ритму, учесталој рими, језичкој инвентивности и употреби сленга и аргоа. Све су ово одлике медијског израза. Медијска култура и језик реклама постају у Ршумовићевој поезији за децу пуноправни део поетског језика.“ (Опачић, 2007: 17).

Свет маште код Ршумовића је једини свет у коме дете може потпуно слободно да живи без страха од реалности. Његове песме су игре маште, он их понекад поставља као игру загонетке и одгонетке. Циљ његових песама је и да забави, а не само да поучи, чак је та поучна страна ненаметљива, док преовладава хумор и игра као подстицај на смех. Читалац доживљава екстазу смеха, опуштености и самозадовољства пратећи ведром и спонтаном динамиком у песми, као дете у игри. Врхунац слободе и песничке досетљивости, Љубивоје Ршумовић исказује кад на необичан начин препознаје свакодневне ствари, када пише похвално о страшним бићима, тад доводи до хумора, разиграности и смеха подстичући децу да не осећају страх. Свет Ршумовићеве поезије налази се у власти апсолутне слободне игре, смеха и шале.

Љубивоје Ршумовић је знао како да допре до савременог детета, те је изабрао свет медија и аудио-визуелне културе. „Илустроване књиге Љубивоја Ршумовића примери су правих књига за децу, налик сликовници, али захтевније од сликовница са складно укомпонованим визуелним и језичким кодовима.“ (Грујић, 2022: 18). Важну улогу у књигама Љубивоја Ршумовића имају илустратори. „Колико је илустрација у књигама за децу важна говори и чињеница да се име илустратора обично налази одмах до имена аутора текста. Утолико је посао илустратора изазовнији, али истовремено и одговорнији, нарочито када треба илустровати песме за децу.“ (Јованов 2011: 52).

Успешна сарадња између Душана Петричића и Љубивоја Ршумовића остварује се дуги низ година. Душан Петричић је, поред сарадње са Ршумовићем, и међународно признат ликовни уметник који је сарађивао са другим познатим писцима, од Душка Радовића до Маргарет Етвуд (Margaret Atwood). Такође, аутор је бројних анимираних филмова и добитник значајних награда у земљи и иностранству. Аутор је и до сада легендарне шпице за дечји серијал „Полетарац“. Поред збирке „Невидљива птица“, Петричић је илустровао и књиге „Ко је ово“, „Још нам само але фале“⁵, „Видовите приче“, „Шумкула у шкрипцу“ и „Вид из Таламбаса“ Љубивоја Ршумовића.

Душан Петричић, кроз сарадњу са Ршумовићем, дочарава дечју поезију кроз интересантне илустрације које прате радњу песме. Његово необично и занимљиво илустровање песама подстиче децу на еуфорију „драме окретања странице“ и очекивања неочекиваног на свакој страни књиге. Збирка „Невидљива птица“ добар је пример квалитетне књиге за децу: илустрације у боји, необичне карактеристике књиге, као преполовљена страна која представља илустрацију кратке приче *Пола аутомобила*, интригира дечји природни карактер за другим и другачијим.

Једна од најважнијих карактеристика збирке „Невидљива птица“ јесте спој текста и илустрације. Та карактеристика може да се посматра као нераскидив спој традиционалног и савременог, који се провлачи кроз визуелни израз Душана Петричића. У раном дечјем развоју врло је битно задовољити дечју радозналост и она се задовољава слободном игром којом се дете лишава различитих страхова. Управо због тога, квалитетна и занимљива илустрација битна је карика, поред текста, да би се задовољила та дечја потреба. Корице књиге су тврде са хумористичном илустрацијом веселих и живих боја „изокренуте“ девојчице, која посматра свет из своје, дечје перспективе.

Окретањем прве странице ове књиге Ршумовић нас упознаје са песмом *Дете* и болдираним стиховима: „Дете није дете / Играчка за стрине и тете / Дете је дете / Да га волите и разумете...“, који представљају својеврстан мото ове песничке збирке, али и целокупног Ршумовићевог певања за децу. Песник нас подсећа да то који су све јунаци некада били мали, немирни и сисали палац. Уз те стихове Петричић парира духовитој и реалној илустрацији са врло мало боја,

⁵ Збирка песама „Још нам само але фале“ поседује „специфичан интермедиијални склоп“ (Дамјанов, 2014: 34) у виду седамнаест песама које су „илустроване на један забаван и хумористичан начин“ (Исто).

скоро у црно-белој техници, где је збуњено дете центар интересовања свих чланова породице, нека врста „играчке“. Дете је приказано у једној грађанској породици где су му доступне све благодети модерног потрошачког друштва (играчке, слаткиши) и где се одрасли више забављају него само дете. Контраст између света одраслих и света деце нарочито је наглашен контрастним колоритом – илустрација је урађена у црно-белој техници у којој се издвајају жута лица одраслих и роза боја дететовог лица. Таквом карикатуралном илустрацијом лако се може уочити порука саме песме, која је и наглашена у првој и последњој строфи.

Ршумовић у својим песмама такође алудира и на лоше понашање одраслих, као што је описано у песми *Молим вас децо*. Визуелни карактер такође задржава форму као и у претходној песми. Петричић и у овој песми илустрацијом оживљава хумористички карактер, али овај пут користи више боја. Приметно је коришћење контрастних боја, тамних и светлих, док су људи у овој илустрацији некарактеристичне боје – изразито розе и жуте: „Молим вас децо / Имајте у виду Одрасли воле / Да пишу по зиду... // Аца је дебељко / Нена Перу воле / Уа кућни савет / И сличне паролe...“

У овој песми уочава се едукативни карактер, где се описује ситуација да постоје неки одрасли који воле да шкрабају зидове и прекрију цео зид безобразном сликом. Овом песмом Ршумовић алудира на лоше понашање и како га зауставити, а реченицом се обраћа директно деци: „Када видите неког / Како вади креду / Реците му одмах / да није у реду“.

Само неколико песама је испевано у стиху и има строфичну форму (*Деце, Кић, Молим вас децо, Господин Вигоје Сџанић, Не будиће сџичави, Бела врана и црна овца*), док остатак збирке чине кратке приче које имају прозну форму и доносе одређену новост, у виду сензационалне вести. У свакој вести актер је из различитог краја земље или света: дечак Мирко Станковић из Ариља, Радул Тасић из Обреновца, Милан Милићевић из Милићева Села, Марко Васић из Јабучког Рита, девојчица Радмила Илић из Зрењанина, дечак из Париза, земљорадник Танасије Новаковић из околине Ваљева, Ристо Димовски из Скопља, основац Новак Лековић из Тузле, Добривоје Зекић из Добоја... Уверљивости нарочито доприноси име и презиме јунака, његово занимање и место у којем живи. То су динамичне и кратке вести, попут оних у ТВ Дневнику, те им на тај начин песник даје на важности, а деци даје могућност да се поистовете са јунацима на један динамичан и забаван начин, који обавезно садржи драмски заплет.

Прозне форме Љубивоје Ршумовић касније добијају нову форму, праву телевизијску – *Вести из несвести* – у серијалу „Фазони и форе“.⁶

На циничан начин у својим песмама Ршумовић алудира и на човеков постанак. Он се кроз хумористичну кратку причу *Од која су йосћали мајмуни* подсмева лењом човеку. Визуелни карактер је сличан као и у осталим илустрацијама са употребом карактеристичне розе боје.

Ршумовић у својим књижевним делима посматра децу као одрасле и тако им се и обраћа. У својим делима поставља загонетке и одгонетке, песме обилују хумористичним тоном. Хумористичном карактеру целе збирке парира и Душан Петричић својим илустрацијама које не изгледају као да их је одрастао цртао. Из тог разлога, визуелни карактер збирке „Невидљива птица“ подигнут је на виши ниво и у песмама могу да уживају и деца млађег узраста и старији.

„Илустрација је ефикасно средство комуникације у дечјој литератури и уџбеницима. Визуелна репрезентација представља тачку ослонца у разумевању и усвајању прочитаног.“ (Лалић-Вучетић, Шева, 2021). Петричићев визуелни израз то и потврђује.

У раном детињству књижевни текст један је од модела комуникације са дететом. Дело намењено деци има заједничко и блиско полазиште – сферу детињства као праву меру виђења света. Писац проговара у име детета, са становишта могућег. Чудесно се у књижевности за децу често претвара у хумор, а учење у игру и задовољство. Лепота књижевног дела за децу није само у поуци, већ у позиву да се „открије неоткривено“. Битно је да та поетска дела за најмлађе нуде питања и одговоре, чуђења и радовања; да су плод естетског доживљаја читалаца и слушалаца.“ (Денић, 2014).

У збирци „Невидљива птица“ такође је приказана и „драма окретања стране“, као у краткој причи *Има нека сила*. Један део текста и илустрације приказан је на једној страни, али да би деца видела наставак, морају да окрену страну, где можемо приметити и наставак илустрације која одговара причи. Поред интересантне илустрације, аутор на духовит начин објашњава „силу“ која децу наводи на несташлук: „Има нека сила / На коју сам љут / Увек ме одвуче / На погрешан пут // И када сам добар / и када сам лош / Та сила ме зове

⁶ „Врхунац свог телевизијског стварања Ршумовић је постигао серијом *Фазони и форе*. Током двадесет и једне године, са великом екипом снимио је 155 емисија. Сви су заволели његове Вести из несвести, Миру Карановић, Алапачу и њене савете девојчицама Слађани, Леи Лабудовић, сестрама Ненадовић...“ (Попов, 2015: 5–6).

/ ХОДИ К МЕНИ ЈОШ...“ У овој причи Ршумовић оправдава дечју слободну природу и по њему у детету постоји нека „сила“ која га тера на „погрешан пут“. Илустрација се састоји из два сегмента – први који приказује четири различита израза лица детета које је спремно да направи несташлук – други који приказује дететову руку у тренутку чињења несташлука и штету која ће настати и коју читалац само може да замисли.

Колико Петричић успешно прати Ршумовићев поетски израз нарочито долази до изражаја у краткој причи *Пола аутомобила*, у којој Петричић страницу оставља без једне половине: „Пошто није имао довољно новца да купи цео аутомобил / Ница Васић из Беле Паланке купио је пола аутомобила“.

У књизи, поред дечјег несташлука, људског постанка, невероватних вести, чуда и згода, Ршумовић и Петричић баве се и темама као што су екологија (*Пошумљавање*), спорт (*Сиорџски лов*), о појави преласка дана у ноћ (*Сунчева енергија*), о различитости (*Бела врана и црна овца*), о лепом понашању (*Алај*), о различитим „изумима и проналасцима“ (*Машинизација*, *Хеликоптеризација*, *Невићен йроналазак*).

Ршумовић не критикује девојчицу Даницу Васић из Краљева зато што није урадила домаћи задатак у причи *Невићен йроналазак*, већ доноси наопаку причу, чија је слика заснована на лагаријама, на немогућем, у којој се и хумор заснива на инверзији света. „Обртањем реалног поретка ствари уноси се елемент хумора у песму, а духовити обрти изазивају поред естетског и снажан емотивни доживљај.“ (Mitrović, 1988: 307). Даница је урадила домаћи на „невидљивој хартији“ и то „невидљивим мастилом“, тако да је наставник био „одушевљен“, а девојчици је „то само увећало њену славу у школи“. Текст прате три илустрације, на првој је „одушевљен“ наставник, на другој девојчица Даница која делује задовољно због свог „проналаска“ и популарности коју је стекла, док су на трећој приказана деца која радо примењују Даничин „проналазак“. Свака илустрација садржи и објашњење, неку врсту епилога, хуморно-ироничног карактера. Илустрације наглашавају моменат неочекиваног и преувеличавање, и имају функцију стварања комичног ефекта.

На крају се налази кратка прича *Невидљива йџица* по којој је збирка и названа. Ршумовић и Петричић завршавају збирку на хумористичан и деци прилагођен начин: „Тоша Бај, Сремац, предшколског узраста из Беочина, јавља нам да је изнад Фрушке горе видео невидљиву птицу“. У стилу вести, поигравајући се игром речи, али и игром која треба да траје: „По његовим речима, невидљива птица је

иста као и видљива, с том разликом што је невидљива.“ Илустрација у виду диптиха показује дечака на клупи, који у првом делу покушава у даљини да види „невидљиву“ птицу, док у другом, гледа у висине. Овом песничком сликом и илустрацијом аутори подсећају на границу између невероватног и стварног и заокружују причу о „невидљивој“ птици. Прича не доноси поенту, већ дозвољава детету да машта, да ствара своје необичне слике о „невидљивој“ птици и да тиме развија своје стваралачке и креативне способности.

Илустрација Душана Петричића врло је једноставна и лако разумљива сваком детету, и млађег и старијег узраста. Илустрација нема декоративну функцију, већ поткрепљује садржај текста, а у неким песмама илустрација надограђује значење текста. „Визуелни и вербални део увек (су) равноправни јер остварују заједнички циљ – успостављање потпуне значењске целине, до које се долази процесом трансмедијације“ (Дамјанов, 2014: 38–39).

Потпуно интегрисани текст и илустрација показују колико се песник и илустратор разумеју, допуњују, где „танко, култивисано перо неуморно везе богате, сликовите призоре, откривајући свему нове могућности, непознате стране, нове разгранате везе, оригиналне, непредвидљиве спојеве и обрте“ (Радовић, 2008: 455).

Слика говори све језике света, јер може свако дете да је разуме. Она савладава све препреке и визуелизује простор и време, даје доживљај целине и детаља. Помоћу слике лакше се и боље разуме садржај, лакше се интерпретира, импровизује и драматизује. Илустрације треба да помогну деци да схвате неке структурне елементе у песми и причи, нарочито у случајевима када оно није у стању да то себи представи у машти због недовољног искуства.

„Песничка имагинација често је већа и виша од природне имагинације. Књижевност за децу једно је од ретких подручја које се отворено, искрено и чисто приближава детету. То свакако не умањује естетску поруку песника. Књижевност за децу има улогу да производи тзв. позитивно посредовање. Она представља садржајно метафорично – симболично и суштинско трагање за идентитетом, трагање за спокојством као егзистенцијом.“ (Денић, 2014).

„Књижевно дело, било о којој форми да се ради, структури такође, преображава се, у зависности од примаоца. Оно, и као штампани материјал, и као добро илустрована сликовница, у рукама детета постаје играчка. Књига детету „у најразноврснијим видовима служи као материјал за духовну игру, за фабулирање, за изграђивање света маште и пустоловине... У томе огромну улогу има идентификација детета

са јунаком који одговара његовим особинама и хтењима и преко којег оно, све док не склопи корице, и још дуго после тога, доживљава снагу, важност, победу правде и личних жеља. У овом смислу поезија има важну улогу и битно место, поготово када се имају у виду симболичке игре у поезији за децу и симболичке игре као специфична активност деце предшколског узраста.“ (Дотлић и Каменов, 1996).

У данашње време велики изазов представљају средства масовне комуникације, која су новијим генерацијама занимљивија и прихватљивија за коришћење због мултидимензионалног карактера. Данас за децу постоје различите интерактивне књиге које у себи поседују мултимедијална средства (од материјала, до аудио-визуелних елемената) и због тога је неопходно наћи квалитетну и узрасно прилагођену књигу за дете и приближити му њен садржај. Иако је збирка „Невидљива птица“ Љубивоје Ршумовића објављена први пут 1975. године, она и даље прати савремене модерне књиге за децу, а томе су заслужне и занимљиве илустрације Душана Петричића, који разуме дете слободног духа и коме је најважнија игра и разумевање. „Сам писац је сликовит и језгровит, тако да илустрација, односно *визуелно*, често служи томе да се појача и онако јак утисак који оставља *йоетиско*.“ (Грујић, 2022: 18).

Без обзира на све тековине савременог друштва, збирком „Невидљива птица“, Љубивоје Ршумовић и Душан Петричић потврђују да је игра и даље „најзначајнији и свакако свевременски конституент феномена детињства“ (Pražić, 1971: 20).

У једном разговору са Миливојем Савићем, Љубивоје Ршумовић наводи: „Игром се најлакше допире до дечје душе, кроз игру се деци најлакше приђе, па није чудо што игру ценим, као неку врсту свог алата. Разне су то игре које ја играм, а све воде истом: бити атрактиван, бити занимљив деци, обратити дечју пажњу са свих других ствари на оно битно, оно што желим да им кажем.“ (Андрић, 1992: 27).

У савременом друштву и мноштву разноврсних мултимедијалних књига за децу, врло је важно задржати квалитет. Управо том квалитету остао је доследан Љубивоје Ршумовић и у својим наредним збиркама. Помоћ у стварању непоновљивог и трајног квалитета нарочито је допринео и Душан Петричић, који, као и Ршумовић, разуме дете.

Ршумовићева многа дела прерасла су и у ТВ и радио емисије и позоришне представе и управо се у томе одражава његова јединственост у књижевности за децу. „Његове песме понављају деца по забавиштима, уче их дечаци и девојчице школског узраста, рецитују

их одрасли свих укуса и занимања. Такву популарност није доживео ниједан наш послератни песник.“ (Данојлић, 2004: 224).

Љубивоје Ршумовић, „први телевизијски песник“ (Пражић, 1992: 12), задржао је хумористични дух у писању песама за децу и због тога је успео да одржи пажњу многих генерација. Мултимедијалност је одлика савремених књига које деци пружају ново искуство, доприносе учењу и откривању нових ствари на другачији и занимљив начин. Иако је мултимедијалност допринела бржем учењу и уверљивијем поимању класичне књиге, врло је битно наћи квалитетну литературу за малог читаоца XXI века, а такве су књиге Љубивоја Ршумовића.

ЛИТЕРАТУРА

- Андрић, Р. (1992). Игра и хумор у поезији Љубивоја Ршумовића. *Међај – Часопис за књижевност, уметност и културу*, бр. 29, 26–35.
- Грујић, Т. (2022). Мултимедијалност у стваралаштву Љубивоја Ршумовића. *Детинство – Часопис о књижевности за децу*, год. XLVIII, бр. 3, 14–20.
- Дамјанов, И. (2014). Однос вербалног и визуелног у књизи *Још нам само але фале* Љубивоја Ршумовића и Душана Петричића. *Детинство – Часопис о књижевности за децу*, год. XL, бр. 1, 33–39.
- Данојлић, М. (2004). Риме Љубивоја Ршумовића. *Наивна ђесма. Ојледи и зайиси о дечјој књижевности*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 224–232.
- Денић, С. (2014). *Књижевност за децу – крила за зачарани лети*. Врање: Учитељски факултет.
- Дотлић, Љ., Каменов, Е. (1996). *Књижевност у дечијем вршићу*. Нови Сад: Одсек за педагогију Филозофског факултета.
- Јашовић, П. (2006). Мултимедијални исказ за будућност. *Детинство – Часопис о књижевности за децу*, год. XXXII, бр. 1–2, 112–113.
- Јованов, Ј. (2011). Три модела дечје илустрације у Србији. *Детинство – Часопис о књижевности за децу*, година XXXVII, бр. 3–4, 46–54.
- Лалић-Вучетић, Н., Шева, Н. (2021). Однос текста и илустрације: перспектива илустратора и учитеља. *Иновације у настави*, год. XXXIV, бр. 1, 44–62.
- Mitrović, M. (1988). Fenomen igre u savremenoj poeziji za decu, u: Duran, M. Plut, D., Mitrović, M. *Simbolička igra i stvaralaštvo*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Novović, T., Popović, D. (2019). The Role and Application of Picture Books in Pre-school Practice. *Educational studies Moscow*, No 4, 160–184.
- Опачић, З. (2007). Наслеђе Љубивоја Ршумовића у поезији савремених песника за децу. *Детинство – Часопис о књижевности за децу*, год. XXXIII, бр. 1–2, 17–24.
- Опачић, З. (2009). Савремено дете између визуелне културе и књижевности. *Детинство – Часопис о књижевности за децу*, год. XXXVI, бр. 4, 8–13.

- Попов, Р. (2018). Предговор, у: Ршумовић, Љ. *Чини ми се вековима*. Београд: Завод за уџбенике.
- Popović, D., Novović, T. (2020). Uloga slikovnice u procesu početnog opismenjavanja u vrtiću i školi. *Krugovi detinjstva – Časopis za multidisciplinarna istraživanja detinjstva*, год. 8, бр. 1, 7–20.
- Петровић, Т. (2014). Визуелна поетска форма (Слика, сликовница, стрип, игра знацима). *Детинство – Часопис о књижевности за децу*, год. XL, бр. 1, 110–118.
- Pražić, M. (1971). *Igra kao sloboda*. Novi Sad: Zmajeve dečje igre, Kulturni centar.
- Пражић, М. (1992). Велика љубав мале песме. *Међај – Часопис за књижевност, уметност и културу*, бр. 29, 12–13.
- Радикић, В. (2009). Књига и књижевност за децу у постгугтемберској ери. *Детинство – Часопис о књижевности за децу*, год. XXXV, бр. 3, 17–20.
- Радовић, Д. (2008). *Баш свашта. Сабрани сјиси*. Приредио Мирослав Максимовић. Београд: Завод за уџбенике.
- Ршумовић, Љ. (2013). *Невидљива птица*. Београд: Лагуна.
- Столић, Д., Муратовић Дробац, В. (2017). Сливовница и дечји узраст. *Детинство – Часопис о књижевности за децу*, год. XLIII, бр. 4. 55–61.
- Hamersak, M., Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international d.o.o.

Tamara Grujić, Ph.D.

Tamara Jevtić

VISUALIZATION IN THE COLLECTION OF POEMS “NEVIDLJIVA PTICA” BY LJUBIVOJE RŠUMOVIĆ

Summary

The article offers an analysis of children’s poems and short story in the collection “Nevidljiva ptica” by Ljubivoje Ršumović, from the aspect of visual, explaining in what way the illustrations correspond with the literary texts. Ljubivoje Ršumović is a skilled visual poet who uses modern media to bring the world of written world closer to children. Special attention is paid to the collaboration of Ljubivoje Ršumović and illustrator Dragoljub Petričić who has greatly contributed to the popularization of Ršumović’s visualization of the poetic expression.

Key words: picture book, language, illustration, poem

ИСТРАЖИВАЊА

Др Ангела Месарош-Живков*
Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

Др Зоран Мијић

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

Миланка Јовановић, мастер

Предшколска установа „Бошко Буха“,
Палилула, Београд

UDC 796.012.1-053.4
Оригинални научни рад
Рад примљен 10. VIII 2022.
Рад одобрен 15. IX 2022.

ШТАФЕТНЕ ИГРЕ СА ЛОПТОМ У ХОЛИСТИЧКОМ ПРИСТУПУ ПРЕДШКОЛСКОГ ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА

САЖЕТАК: Савремени начин живота показао је тренд погоршања физичког, менталног и социјалног здравља деце. Физичко васпитање предшколске деце јесте први корак ка општем развоју здравог васпитања човека. Такво васпитање има, уосталом, многе задатке и служи се разним средствима. Код остваривања ових задатака у раду с предшколском децом, у избору средстава и метода физичког васпитања, потребно је водити бригу о карактеристичним особинама деце на том узрасту. Брига за дете, његово здравље, нормални физички развој, један је од најважнијих задатака у васпитању предшколске деце.

Циљ рада је да деца кроз штафетне игре у холистичком приступу применом разрађених, занимљивих и креативних реквизита, као што је конкретно лопта, стекну знања и вештине како да кроз кретне активности здравствено васпитају себе и расту здрава.

Циљ истраживања је сагледати мишљење васпитача о значају холистичког приступа у примени штафетних игара са лоптом код деце предшколског узраста. Овим истраживањем дошли смо до сазнања да васпитачи имају веома позитиван став о утицају холистичког приступа на равој предшколског детета. Резултати показују да без обзира на ниво образовања и година радног искуства, васпитачи потврђују позитиван утицај холистичког приступа у примени штафетних игара са лоптом код деце предшколског узраста. У овом раду поставили смо основну хипотезу и неколико посебних хипотеза до којих смо дошли анализом података и које смо у потпуности потврдили, васпитачи су се изјаснили да се у физичком васпитању у раду са децом предшколског узраста приступа холистички, приликом примене штафетних игара.

---

* angelamesaros.zivkov@gmail.com

¹ Мастер рад одбрањен из предмета Холистички приступ у психомоторном развоју предшколског детета, 2022. године, под менторством др Зорана Мијића и коменторством др Ангеле Месарош-Живков.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: деца, физичко васпитање, предшколски узраст, штафетне игре, холистички приступ, лопта

1. Увод

Физичко васпитање подразумева сваку физичку активност или кретну структуру, која има за циљ да подигне ниво моторичких и функционалних способности појединца. Такође, она врши трансформацију његових варијабилних морфолошких карактеристика, док се као крајњи циљ дефинише подизање нивоа здравственог и спортског статуса појединца, као и задовољење његових емотивних потреба. Физичка вежба може бити реализована у облику најједноставнијих кретања: прегипања, опружања, окретања, кружења, увијања и сл. Те вежбе се називају просте вежбе, вежбе обликовања или опште припремне вежбе. (Ђуровић, 1995: 35).

Савремена педагогија у предшколском васпитању не одваја појмове телесног и духовног и зато се физичко васпитање више не посматра као пука активност већ као јединствена целина, где је, уз развој тела, истовремен и развој менталних капацитета и личности. (Џиновић-Којић, 2002).

Холистички приступ у савременим методама васпитања и образовања акценат поставља на дете, као центар од кога се развијају различите методе приступа. Неки холистички модели дете виде као основу и исходиште, док га други виде у непрекидној интеракцији са осталим учесницима и активног учесника различитих међусобних односа.

Холистички приступ дечјег развоја подразумева све аспекте развоја. Може се рећи да је холистички врло сличан хуманистичком приступу; одрастање које је усмерено на прихватање детета као особе која има своју културу, потребе и права, као социјалног бића, активне, знатижељне и компетентне особе, целокупног бића (Миљак, 2009). Савремено одрастање и образовање захтевају холистички приступ. Сам појам холистички означава интегритет, односно потпуност. Реч је о интегрисаном приступу, учењу помоћу ког се активирају сви аспекти дететове личности у интегрисаном облику учења, које подржава искуствено учење и решавање стварних проблемских ситуација с циљем остваривања целокупнијег и свеобухватнијег учења. Осим интелектуалних и менталних способности, холистички приступ подстиче и емоционални и социјални развој. Дете је активни учесник, укључено је у све димензије и лични целокупни развој.

Главно начело холистичког приступа је начело интегритета које је уједно и начело савременог образованог процеса (Летина, Лацковић, 2021). У холистичком приступу на васпитање и образовање гледа се као на неодојиве процесе који су међусобно условљени. Холистички приступ у вртићким програмима представља корелацију између различитих развоја. Дакле, корелација представља релацију, однос, узајамну зависност, повезаност у хармоничну целину, што је главна одлика холистичке парадигме. Холистички поглед на свет треба свима да омогући интегративно учење. Данас су информације доступне на сваком кораку, па није довољно процес образовања ограничити само на један од његових облика (формални, информални и неформални). Током боравка у вртићу учење се одвија у свим ситуацијама, а свака од њих оставља траг на детету, тачније има своју специфичну вредност (Вркић Димић, Видић, 2015).

За дете је важно да се у образовној установи социјализује, јер је стварање пријатељстава с вршњацима важно за његов свеукупан развој. Улога васпитача охрабрује развој детета, односи се на стварање квалитетног социопедагошког контекста, притом мора одржавати индивидуалност детета, али и подстицати групне процесе (Петровић-Сочо, 2007).

Деца и васпитачи морају бити равноправни партнери у васпитно-образовном процесу. Комуникацијом и континуираним заједничким учењем васпитачи помажу деци у њиховом развоју, па процесом метакогниције желе да приближе дечје искуство самој деци, у сврху дететовог освешћивања сопствене активности која утиче на дететов холистички и природни развој (Слуњски, 2015). Слуњски (2012) истиче како је за успешну примену холистичког приступа у установама раног и предшколског образовања важна комуникација међу васпитачима и њихова заједничка улога да препознају и исправе своје грешке.

Овај рад бави се позитивним утицајем штафетних игара на развој целокупне личности детета, првенствено на развој моторичких способности, што подразумева и позитиван развој црта личности и когнитивни развој. Игра је добровољна активност, циљ сама по себи, у игри је дете слободно и неспутано и због тога је један од основних начина за постизање наставних циљева и задатака у настави физичког васпитања у предшколским установама.

2. Појам штафетних игара

Штафетне игре су једна од врста елементарних игара карактеристичних с обзиром на организацију спровођења саме игре. У штафетној игри играчи су најчешће распоређени у најмање две бројчано

једнаке екипе које стоје у колони. Како би ток саме игре био што економичнији, како би измена и укључивање играча у игру било оптимално, број играча у појединој екипи требао би да буде од 4 до 6. Код већег броја играча предуго је време чекања доласка играча на ред, што свакако зависи и од броја и сложености самих задатака које треба да савладају. Код мањег броја играча и понављања игре, измена играча је „пребрза“, време за одмор је прекратко, тако да се у оба случаја код играча смањује жеља за игром, неријетко врло брзо губе мотивацију и ангажованост у самој игри. (Трнавац, 1979: 211).

Код избора играча за поједини тим посебно треба водити рачуна о подједнаком броју девојчица и дечака (ако радите с мешовитим групама), као и о степену могућности, знања и способности појединих играча, како би тимови били што равноправнији, с подједнаким бројем бољих и слабијих играча, другим речима, како би сви имали подједнаке шансе за победу. Водитељ игре (васпитач) добрим познавањем играча лакше може постићи равноправност у подели унутар тимова, али то није само његова улога, већ треба допустити играчима да се међусобно изаберу. Бирачи тима не треба нужно да буду увек само они најбољи, треба охрабрити сваког играча, мотивисати га давањем улоге бирача и оним слабијим играчима.

Препознатљиве карактеристике штафетних игара су, осим играча у колони, и задатак / ци који се испред сваке колоне налазе у облику полигона препрека које играчи континуираним кретањем треба што брже да савладају. Неретко се штафетном игром подразумевају само варијанте у којима је велики број „тешких“ задатака које треба савладати, било да су они постављени линијски, кружно, змијолико, квадратно и сл., али заборавља се чињеница да и један задатак који треба савладати чини штафетну игру. Са жељом фасцинирања играча, верујући да је само сложена варијанта игре интересантна, ту грешку неретко чине млади васпитачи. Ходање, на пример, према напред или бочно, или унатрашке, или до зида, или око сталка на удаљености од 5м и назад, исто тако је штафетна игра. (Иванковић, 1982: 105).

Стога је с млађом популацијом и / или новим играчима пожељно кренути с мањим бројем једноставнијих задатака како би се лакше научила правила при начинима савладавања појединог задатка и наравно последица при њиховом непоштовању. Поступно треба уводити задатак по задатак, од мањег броја према већем, од једноставнијих структура кретања према сложенијима, од задатака из исте групе вежбања према различитим групама, комбинације различитих и слично. Како би спровођење игре било оптимално, број постављених задатака

не би требало да буде већи од 5 до 6 задатака, из неколико практичних разлога. Велики број задатака успорава саму игру, измена играча дуже траје, памћењем великог броја задатака играчи губе интерес и вољу.

Предности због којих су штафетне игре толико примењиве у пракси могуће је објаснити: великим бројем комбинација, могућности и начина слагања и постављања задатака; у разноврсности савладати поједини задатак (савладавањем препреке било да су то справе, реквизи́та или помагала, или је то само место у простору где треба направити одређени покрет); у могућностима избора примерених задатака с обзиром на ниво моторичких способности и ниво усвојености моторичких знања; у могућности брзе промене задатка (из игре у игру), с обзиром на смер провођења задатих задатака, или само једног од њих; убацивањем и / или избацивањем једног или више задатака и слично.

Све те предности и разлози омогућавају да се иста штафетна игра не одигра годинама. Мотивација играча висока је првенствено због прегледности сваког сегмента игре, играчи виде ко је држи, спорији, успешнији, ко ће следећи савладавати задатке... омогућавајући тимовима тактизирање (када ће који од играча кренути, с којим ће играчем надокнадити погрешку и изгубљено време). (Иванковић, 1982: 92).

3. Утицај штафетних игара у холистичком приступу на моторичке способности деце предшколског узраста

Основне поставке васпитања и образовања организованог по холистичким принципима изузетно су корисне и примењиве за децу предшколског узраста. Наиме, предшколски период који започиње рођењем детета и завршава се поласком у школу, захтева целовит приступ развоју, уз изузетну бригу, посвећеност и умешност родитеља и васпитача. Сви аспекти развоја од здравственог, преко интелектуалног и социјалног, до уметничког, креативног и духовног, подједнако су важни. Особа која одгаја, лагано открива тајне скривене у дечјем осмеху, руци која невешто хвата оловку, првим нејасним гласовима и речима, покретима који прате радознали поглед. Развој диспозиција, могућности које су дате кроз генетику остварују се у социјалној средини, која је подстицајна, добронамерна. Подршку холистичком васпитању пружа и образовни систем који у предшколске установе не уводи процењивање, оцењивање, упоређивање, награђивање.

Штафетне игре обично се изводе дељењем деце у групе и такмичарског су карактера, што значи да деца већ на почетку развијају своје моторичке способности, такмичећи се да буду бржа, окретнија, да издрже

све тешке задатке. Иако штафетне игре код деце подстичу развој моторике, оне уједно подстичу и дечје размишљање. (Богосављевић, 1997: 39).

То се најбоље увиђа развојем координације приликом које деца пазе на сваки свој покрет, да правилно изведу задатак, да не погреше и труде се да буду што боља. Васпитачи кроз штафетне игре уче децу да изводе правилно више ствари истовремено, и да истовремено укључе и покрену различите мишићне групе кроз један задатак. Занимљиво је и то што деца изводе исти задатак, али на другачији начин. Обично су то супротне стране, где нпр. једна група лопте подиже, а друга спушта, где једна група иде лево, а друга десно и слично.

Поред свега тога, ове игре су деци веома забавне и код њих подстичу сналажљивост и окретност како би такмичари савладали све препреке које им се нађу на путу и да тако победе. На тај начин деца су подстакнута да се потруде како би остварила победу и што боље представила себе и своју екипу. Друга страна, која изгуби, треба да прихвати пораз без проблема и гаји наду да ће следећи пут победити. Није битно ко је победио, а ко изгубио, васпитачев задатак је да их научи како је важно учествовати, а штафетне игре су једне од најбољих игара за вежбање.

3.1. Примери штафетних игара

- Назив игре: Ко ће пре?

Опис игре: Деца стоје у једнаким колонама, највише по осморо. Свако прво дете у колони има лопту. На знак васпитача: „Пази, сад!“, прво дете додаје лопту изнад главе другоме, друго трећем и тако редом до краја колоне. Последње дете у колони трчи на чело колоне и додавање лопте наставља се док се колона не изређа. Победила је колона која се прва изређала.

- Назив игре: Ко ће први?

Опис игре: Деца стоје у раскорачном ставу у једнакобројним колонама, међусобно мало размакнута. Први играч додаје лопту другоме преко главе, при томе мора тело мало да искриви, други лопту додаје трећем испод ногу, четврти опет преко главе и тако наизменично, преко главе и испод ногу, до краја колоне. Последњи доноси лопту на чело колоне и игра се наставља док се сви не изређају. Победила је она колона која се прва изређала. (Милановић, 1994).

- Назив игре: Штафетна игра са додавањем лопте у две колоне парова

Опис игре: Деца формирају четири колоне, две и две паралелно, тако да две колоне чине једну екипу. На знак васпитача, први парови

из сваке екипе у трчању додају један другом лопту, обиђу окретиште удаљено 15m и врате се до следећег пара, који то исто понови. Задатак је да сви парови то изврше што брже.

- Назив игре: Штафетна игра са ношењем и котрљањем лопти, организована у више паралелних колона деце.

Опис игре: На знак васпитача сваки први у колони узме са пода две лопте (неједнаке тежине) и трком је преноси 10m до окретишта, ту је спусти на под и котрља их (сваку са по једном руком) назад до следећег у колони, који наставља задатак.

- Назив игре: Додавање лопте изнад главе

Опис игре: Сви учесници се поделе у 3–4 једнакобројне колоне које стану паралелно на по два метра размака међу њима. Играчи у колони стоје један иза другог у раскорачном ставу на око 50cm размака. Први у колони имају по једну лопту. На знак васпитача они је обема рукама предају преко главе играчу иза себе, а овај и следећи то раде до краја колоне. Последњи играч кад добије лопту трчи са њом на почетак колоне и отпочиње исто, и тако редом док се сви не изређају. (Станишић, 2013).

- Назив игре: Штафетна игра са преношењем и одлагањем лопти

Опис игре: Деца на уобичајен начин формирају 3–4 колоне и поставе се иза црте. Испред сваке колоне поставе се два обруча: један на 5m, други на 10m. Окретиште се налази на 12–15m. Сваки први учесник у колони има по две лопте. На знак васпитача они трче до првог круга где одложе једну, па до другог круга где одложе другу лопту, затим трче око окретишта и на повратку подижу лопте и носе их следећем у колони. Игру поновити 2–3 пута.

4. Методологија истраживања

4.1. Проблем, предмет и циљ истраживања

Проблем истраживања можемо поставити као истраживачко питање: Каква је улога васпитача у холистичком приступу штафетних игара са лоптом у предшколском физичком васпитању?

Предмет истраживања обухвата сагледавање мишљења васпитача о значају и примени штафетних игара са лоптом у холистичком приступу предшколског физичког васпитања.

Истраживање је имало за циљ да емпиријским путем сагледа мишљење васпитача о значају холистичког приступа у примени штафетних игара са лоптом код деце предшколског узраста.

На основу постављеног општег циља, могу се извести следећи задаци:

Први задатак: Установити да ли се у предшколским установама, приликом примене штафетних игара са лоптом у раду са предшколском децом, приступа холистички.

Други задатак: Установити каква је претежно улога васпитача у холистичком приступу предшколског физичког васпитања у примени штафетних игара са лоптом.

Трећи задатак: Утврдити како холистички приступ у примени штафетних игара са лоптом утиче на децу.

4.2. Хипотезе исцраживања

На основу циљева и задатака, поставили смо основну хипотезу и неколико посебних хипотеза.

Основна хипотеза од које смо пошли у нашем истраживању гласи: Претпостављамо да се штафетне игре са лоптом примењују у холистичком приступу предшколског физичког васпитања. Као посебне хипотезе, формулисане су следеће:

1. Претпостављамо да је холистички приступ значајан за развој детета;
2. Претпостављамо да се холистичким приступом прате дечје потребе, могућности и интересовања у усмереним активностима;
3. Претпостављамо да пројектно планирање доприноси бољем реализовању штафетних игара са лоптом у холистичком приступу за децу предшколског узраста;
4. Претпостављамо да се у пројектном планирању барем једном недељно организују активности холистичког приступа у раду са децом;
5. Претпостављамо да су деца веома заинтересована за извођење штафетних игара у холистичком приступу;
6. Претпостављамо да се холистички приступ у активностима позитивно одражава на дечји развој и размишљање.

4.3. Узорак испитаника

Узорак је чинило 110 васпитача различитих предшколских установа у Београду. Структура испитаника по полу приказана је у Табели 1.

испитаника има од 1 до 10 година радног стажа, 30% испитаника има 10 до 20 година радног стажа, 10% испитаника има 20 до 30 година радног стажа, док 4,1% испитаника има преко 30 година рада у предшколској установи.

Табела 3. Структура испитаника по радном стажу

Радни стаж	F	%
Мање од годину дана	7	6,4
1–10 година	52	47,2
1–20 година	33	30
20–30 година	11	10
Преко 30 година	7	6,4
Укупно	110	100

На основу приказаних резултата, може се закључити да је највише васпитача (47,2%) са радним искуством од 1–10 година, док друго место (30%) заузимају васпитачи са оствареним радним искуством 10–20 година. Треће место заузимају васпитачи који имају 20–30 година радног искуства (10%), док четврто место са оствареним 6,4% заузимају васпитачи који имају 20–30 година радног искуства и васпитачи који имају преко 30 година радног искуства.

Структура испитаника по узрасној групи коју тренутно воде приказана је у Табели 4. Од укупног броја испитаника, 24,5% испитаника тренутно води млађу васпитну групу, 28,2% испитаника тренутно води средњу васпитну групу, 20,9% испитаника води старију васпитну групу и 26,4% испитаника води предшколску групу.

Табела 4. Структура испитаника према узрасној групи коју тренутно воде

Узрасна група	F	%
Млађа	27	24,5
Средња	31	28,2
Старија	23	20,9
Предшколска	29	26,4
Укупно	110	100

4.4. Узорак варијабли

За потребе овог истраживања, издвојили смо независне и зависне варијабле. Као независне варијабле издвојили смо *пол, степен образовања, радни стажа*, као и *узрасну групу* у којој испитаник ради. Зависну варијаблу представља педагошка појава коју истражујемо, а то је мишљење васпитача о примени штафетних игара са лоптом у холистичком приступу предшколског физичког васпитања.

Зависна варијабла представљаће мишљење васпитача о примени штафетних игара са лоптом у холистичком приступу предшколског физичког васпитања.

5. Обрада и анализа података истраживања

Подаци су обрађени у SPSS 20, Матрица у SPSS 20 формирана је на основу Упитника. Од статистичких поступака коришћене су фреквенције и проценат.

Занимало нас је *Да ли сматрате да је холистички приступ значајан за развој деце?* На нашем узорку, 52,7% испитаника изјаснило се да се потпуно слаже са овом тврдњом, 40% испитаника изјаснило се да се слаже делимично, 6,4% испитаника је неодлучно, 0,9% испитаника делимично се не слаже са овим, док нико од испитаника није изабрао одговор – Уопште се не слажем (Табела 5).

Табела 5. Да ли сматрате да је холистички приступ значајан за развој детета?

	F	%
Уопште се не слажем	0	0
Делимично се не слажем	1	0,9
Неодлучан сам	7	6,4
Делимично се слажем	44	40
Потпуно се слажем	58	52,7
Укупно	110	100

Такође, занимао нас је одговор на питање: *Колико често примењујете холистички приступ у активностима са децом?*, где се 67,3% васпитача изјаснило да га примењује једном недељно, 31,8% васпитача примењује га једном месечно, а преосталих 0,9% васпитача уопште га не примењује (Табела 6).

Табела 6. Колико често примењујете холистички приступ у активностима са децом?

	F	%
Једном недељно	74	67,3
Једном месечно	35	31,8
Уопште не примењујем	1	0,9
Укупно	110	100

На питање: *Да ли холистичким приступом у усмереним активностима пратите потребе деце, њихове могућности и интересовања?*, 72,7% испитаника изабрало је одговор „У потпуности пратим потребе деце, њихове могућности и интересовања“, 27,3% испитаника изабрало је одговор „Делимично пратим потребе деце, њихове могућности и интересовања“, док нико од испитаника није изабрао одговор „Уопште не пратим потребе деце и њихова интересовања“ (Табела 7).

Табела 7. Да ли холистичким приступом у усмереним активностима пратите потребе деце, њихове могућности и интересовања?

	F	%
У потпуности пратим потребе деце, њихове могућности и интересовања	80	72,7
Делимично пратим потребе деце, њихове могућности и интересовања	30	27,3
Уопште не пратим потребе деце, њихове могућности и интересовања	0	0
Укупно	110	100

На питање: *У којој мери штафетне игре са лоптом у холистичком приступу треба да буду заступљене у вртићу током реализације садржаја физичке културе и рада са децом предшколског узраста?*, 74,5% испитаника сматра да штафетне игре са лоптом у холистичком приступу треба да буду заступљене повремено, 24,5% испитаника сматра да оне треба да буду заступљене свакодневно, док 1% испитаника сматра да оне не треба да буду заступљене у вртићу (Табела 8).

Табела 8. У којој мери штафетне игре са лоптом у холистичком приступу треба да буду заступљене у вртићу током реализације садржаја физичке културе и рада са децом предшколског узраста?

	F	%
Смаграм да штафетне игре са лоптом у холистичком приступу треба да буду заступљене свакодневно	27	24,5
Смаграм да штафетне игре са лоптом у холистичком приступу треба да буду заступљене повремено	82	74,5
Смаграм да штафетне игре са лоптом у холистичком приступу не треба да буду заступљене	1	1
Укупно	110	100

На питање: *У којој мери су штафетне игре са лоптом у холистичком приступу заступљене у Вашем раду током реализације садржаја физичке културе и рада са децом предшколског узраста?*, 85,3% испитаника изјаснило се да су штафетне игре са лоптом у холистичком приступу повремено заступљене у вртићу, 13,8% испитаника изјаснило се да су оне свакодневно присутне у вртићу, док се преостали број испитаника (0,9%) изјаснио да се штафетне игре са лоптом у холистичком приступу не реализују у вртићу и у раду са децом (Табела 9).

Табела 9. У којој мери су штафетне игре са лоптом у холистичком приступу заступљене у Вашем раду током реализације садржаја физичке културе и рада са децом предшколског узраста?

	F	%
Штафетне игре са лоптом у холистичком приступу заступљене су свакодневно у вртићу	15	13,8
Штафетне игре са лоптом у холистичком приступу заступљене су повремено у вртићу	94	85,3
Не реализујем штафетне игре са лоптом у холистичком приступу	1	0,9
Укупно	110	100

На питање: *У којој фази активности физичкој васпитања са децом предшколског узраста најчешће примењујете штафетне игре?*, испитаници су се определили за следеће одговоре: 35,5% испитаника изјаснило се да штафетне игре најчешће примењује у завршној фази активности, 34,5% испитаника најчешће их примењује у основној фази активности, 18,2% испитаника примењује их у припремној фази активности, док преосталих 11,8% испитаника то ради у уводној фази активности (Табела 10).

Табела 10. У којој фази активности физичког васпитања са децом предшколског узраста најчешће примењујете штафетне игре?

	F	%
У уводној фази активности	13	11,8
У пипремној фази активности	20	18,2
У основној фази активности	38	34,5
У завршној фази активности	39	35,5
Укупно	110	100

Следеће питање за испитанике гласило је: *Колико њројектно љланирање дојриноси дољем реализовању шћифетних игара са лоптом у холистичком љрисујуу са децом љредшколској узрасћа?*, прво место са остварених 41,8% испитаника изјаснило се да се делимично слаже са тим да пројектно планирање доприноси дољем реализовању штафетних игара са лоптом у холистичком приступу са децом предшколског узраста. Друго место, са остварених 24,5% гласова, испитаници су изабрали одговор „Неодлучан сам“, треће место са процентом остварених гласова (14,5%) деле одговори „Делимично се слажем“ и „Потпуно се слажем“, док се преосталих 7,7% испитаника изјаснило да се уопште не слаже са овом тврдњом (Табела 11).

Табела 11. Колико пројектно планирање доприноси дољем реализовању штафетних игара са лоптом у холистичком приступу са децом предшколског узраста?

	F	%
Уопште се не слажем	5	4,7
Делимично се не слажем	16	14,5
Неодлучан сам	27	24,5
Делимично се слажем	46	41,8
Потпуно се слажем	16	14,5
Укупно	110	100

На питање: *Колико честіо у љројектном љланирању орјанизујете активностіи холистичкој љрисујуа у раду са децом?*, највећи број испитаника 66,3% изјаснио се да је то једном недељно, 30% испитаника изјаснило се да је то једном месечно, док је преосталих 3,7% испитаника изјавило да уопште не примењује (Табела 12).

Табела 12. Колико често у пројектном планирању организујете активности холистичког приступа у раду са децом?

	F	%
Једном недељно	73	66,3
Једном месечно	33	30
Уопште не примењујем	4	3,7
Укупно	110	100

На питање: *Колико су деца заинтересована за извођење штафетних игара у холистичком приступу?*, 77,3% испитаника изјаснило се да су деца веома заинтересована, 21,8% испитаника изјаснило се да су мало заинтересована и преосталих 0,9% испитаника изјаснило се да деца нису заинтересована за извођење штафетних игара у холистичком приступу (Табела 13).

Табела 13. Колико су деца заинтересована за извођење штафетних игара у холистичком приступу?

	F	%
Веома су заинтересована	85	77,3
Мало су заинтересована	24	21,8
Нису заинтересована	1	0,9
Укупно	110	100

На питање: *Да ли сматрате да се холистички приступ у активностима позитивно одражава на дечји рад и размишљање?*, 74,5% испитаника изабрало је одговор Да, 25,5% испитаника изабрало је одговор Углавном, нико од испитаника није изабрао понуђени одговор Не (Табела 14).

Табела 14. Да ли сматрате да се холистички приступ у активностима позитивно одражава на дечји рад и размишљање?

	F	%
Да	82	74,5
Углавном	28	25,5
Не	0	0
Укупно	110	100

6. Дискусија

На основу постављеног циља и задатака истраживања, формулисана су и хипотезе истраживања. На основу циља истраживања, формулисана је општа хипотеза која гласи: „Претпостављамо да се штафетне игре са лоптом примењују у холистичком приступу предшколског физичког васпитања“. Постављена хипотеза је потврђена, јер на основу добијених резултата васпитачи су се изјаснили да се у физичком васпитању у раду са децом предшколског узраста приступа холистички, приликом примене штафетних игара са лоптом.

На основу резултата приказаних у Табели 5, где се 52,7% испитаника изјаснило да се потпуно слаже са датом тврдњом, можемо потврдити прву помоћну хипотезу, која гласи: *Претпостављамо да је холистички приступ значајан за развој деце.*

На основу резултата приказаних у Табели 7, где се 72,7% испитаника изјаснило да се у потпуности слаже са датом тврдњом, можемо потврдити другу помоћну хипотезу, која гласи: *Претпостављамо да се холистичким приступом раде деца, моћније и заинтересована у усмереним активностима.*

На основу резултата приказаних у Табели 11, где се 41,8% испитаника изјаснило да се делимично слаже са датом тврдњом, ову помоћну хипотезу можемо делимично потврдити, а она гласи: *Претпостављамо да пројектно планирање доприноси бољем реализовању штафетних игара са лоптом у холистичком приступу за децу предшколског узраста.*

На основу резултата приказаних у Табели 12, где се 66,3% испитаника изјаснило потврдом одговором, можемо потврдити четврту помоћну хипотезу, која гласи: *Претпостављамо да се у пројектном планирању барем једном недељно организују активности холистичког приступа у раду са децом.*

На основу резултата приказаних у Табели 13, где је 77,3% испитаника потврдило ову помоћну хипотезу, која гласи: *Претпостављамо да су деца веома заинтересована за извођење штафетних игара у холистичком приступу.*

На основу резултата приказаних у Табели 14, где се 74,5% испитаника изјаснило позитивним одговором, можемо потврдити и последњу помоћну хипотезу, која гласи: *Претпостављамо да се холистички приступ у активностима позитивно одражава на деци развој и размишљање.*

7. Закључна разматрања

Примењивост штафетних игара изузетно је велика. Начин спровођења саме игре врло је лако прилагодити играчима с којима се жели реализовати, водећи примарно рачуна о циљевима и задацима који се поједином игром желе остварити. Било да је реч о примарним циљевима: развоју моторичких и функционалних способности или усавршавању моторичких знања; односно секундарним циљевима, као што су: учење правила игре и начина провођења појединог задатка, учење последица при непоштовању правила (при чему треба избегавати враћање играча на почетак), учење контроле и самоконтроле емоција, развој домишљатости, упорности, спретности, опажања, надмудривања... и читав низ особина и способности важних за боље сналажење у свакодневном животу.

Рад је имао за циљ да се детаљно објасни значај и примена штафетних игара у холистичком приступу у раду са децом у вртићу, а као главни реквизит за њихово спровођење описана је лопта која у многоне доприноси развоју дечјих способности. Иако се лопта примењује и код куће, као и у многим играма које деца спроводе, то само доприноси њиховом бољем упознавању и њеној једноставнијој примени у предшколској установи. Истраживање је спроведено у складу са темом, постављеним циљевима као и задацима. Желели смо да прикупимо неке од основних података везаних за саме испитанике (пол испитаника, године радног искуства у струци, степен стручне спреме, васпитна група), а затим смо испитаницима постављали питања у вези са темом истраживања. У овом раду поставили смо основну хипотезу и неколико посебних хипотеза до којих смо дошли анализом података и које смо у потпуности потврдили. Истраживањем које смо водили желели смо да дођемо до нешто дубљих сазнања о ставовима и мишљењу васпитача о примени штафетних игара са лоптом у холистичком приступу деце предшколског узраста. Резултати истраживања показују да васпитачи имају веома позитиван став о утицају холистичког приступа на развој предшколског детета. Резултати показују да без обзира на ниво образовања и година радног искуства, васпитачи потврђују позитиван утицај холистичког приступа у примени штафетних игара са лоптом код деце предшколског узраста.

ЛИТЕРАТУРА

- Вркић Димић, В., Видић, Ј. (2015). Корелација и тимски рад у настави – холистички приступ учењу и поучавању. *Acta Iadertina*, 12 (2), 93–114.
- Ђурковић, З. (1995). *Методика физичкој васпитања деце предшколској узраста*. Шабац: Виша школа за образовање васпитача.

- Јанковић, И. (2009). *Физичко васпитање*. Нови Сад: Стилос.
- Летина, А., Лацковић, Л. (2021). Образовно, одгојно и практично значење наставног предмета Природа и друштво у холистичком развоју ученика. *Найредак*, 162 (1-2), 101-120.
- Милановић, Љ. (1994). *Збирка 300 иџара*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Милановић, Љ. (2006). *Теорија и методика физичког васпитања*. Ужице: Учитељски факултет.
- Миљак, А. (2009). *Живљење дјеце у врџињу*. Нови џрисџуји у схваћању, исџраживању и орџанизирању одџојно-образовног џроцеса у дјечјим врџињима. Загреб: СМ наклада.

Angela Mesaroš-Živkov, Ph.D.

Zoran Mijić, Ph.D.

Milanka Jovanović, M.A.

BALL RELAY RACES IN THE HOLISTIC APPROACH TO PRESCHOOL PHYSICAL EDUCATION

Summary

The modern way of life has brought the trend of deterioration of physical, mental and social health of children. Physical education of a preschool-aged child is the first step towards a healthy education of a person. Such an education has numerous tasks and utilizes many aids. When fulfilling these tasks in a preschool institution, when it comes to choosing the aids and methods for physical exercising, it is necessary to take into account the specific characteristics of children at that age. The care for the child, their health and normal physical development is one of the most important tasks of preschool education.

This article aims to describe how relay races in a holistic approach with elaborate, interesting and creative props can enable children to learn and develop skills, to be physically active, healthily educate themselves and grow healthy.

The goal of the research is to determine the opinions of preschool teachers on the importance of applying a holistic approach to organizing ball relay races with preschool-aged children. This research revealed that preschool teachers have a positive attitude towards the influence of a holistic approach to the development of preschool-aged children. The results show that regardless of their level of education and years of experience, preschool teachers confirm the positive influence of a holistic approach applied in organizing ball relay races with preschool-aged children. The main hypothesis and several specific hypotheses were set in the research after data analysis and all were confirmed. The preschool teachers stated that they apply a holistic approach in physical education of preschool-aged children when organizing relay races.

Key words: children, physical exercise, preschool age, relay races, holistic approach, ball

**Академик мр Мирослава Којић,
професор (у пензији)***

Европска академија наука у Београду

Тамара Ћирић

Предшколска установа „Бамби“, Ниш

Смиљана Којић-Грандић, докторанд

Академија уметности, Нови Сад

UDC 73/76-053.4:37

Оригинални научни рад

Рад примљен 22. III 2022.

Рад одобрен 15. V 2022.

ПРИМЕНА САВРЕМЕНОГ МЕТОДИЧКОГ ПРИСТУПА У ЛИКОВНИМ АКТИВНОСТИМА ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА У ПРАКСИ

САЖЕТАК: Савремени методички приступ у методици ликовног васпитања (Модел Којић, 2013), последњу деценију интензивно се примењује у раду са децом предшколског узраста. У основи овог Модела јесте подстицање емоција деце вербалном асоцијацијом, дечја ликовна експресија и вербално изражавање, уз испољавање комуникативних способности детета, у завршном делу активности. У овом делу дете објашњава свој ликовни продукт и ликовну синтаксу, како вршњацима тако и одраслима.

Циљ овог рада је да се утврди ликовна креативност предшколске деце која су била обухваћена савременим методичким приступом током реализације ликовних активности. Укупан узорак чинило је 100 деце предшколског узраста од 5 до 6 година. Од тог броја, 64-оро деце похађало је Предшколску установу „Драгољуб Удицки“ у Кикинди и 36-оро деце Предшколску установу „Бамби“ у Нишу. За процену ликовне креативности деце кориштена је Скала процене (Копас-Вукашиновић, 2005), прилагођена овом истраживању.

Резултати показују да је највећи проценат деце испољио ликовну креативност приликом испољавања ликовног израза не тему „На дну мора“. Закључује се да постоји потреба за применом иновативног Модела у раду са предшколском децом приликом реализације ликовних активности.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: деца предшколског узраста, Модел Којић, ликовни израз, ликовна креативност

---

* kojicmb@gmail.com

Облик и величина: округли – овални – дугуљасте – безоблични – заобљени – закривљени – замотани – одмотани – развучени – растегнути – сабијени – распршени – згуснути – проређени – нагомилани – преклопљени – велики – мали – широки – уситњени – укрупњени...

Текстура: глатки – меки – влажни – суви – пуни – празни – ваздушасте – прозирни – мутни – пуни боје, ваздуха, прашине, магле, кише, ветра, олује, муња, громава, мрака, звезда, птица, лептира, пчела, балона, латица, цвећа, цветног праха, мириса...

Компоновање у простору: облаци изнад главе – ниски, спуштени, високи – подигнути, далеки облаци, облаци на хоризонту – високо изнад хоризонта – ниско на хоризонту, долазећи – одлазећи облаци, облаци са сунцем – са месецом испод – изнад облака, облаци са сунцем – са месецом у облаку, облаци без сунца – без месеца...

Ритам (облика и боја) у простору: облаци који стоје, облаци који јуре, облаци који се врте у круг, облаци који мењају боје – облик – место – висину у простору, облаци који се спајају – раздвајају – скривају – нагло појављују – нагло нестају, плутајући облаци, пулсирајући облаци...

Синтакса: одморни – уморни – тмурни – наругушени – љути – весели – раздрагани – разиграни – тихи – гласни – узнемирени – успавани – будни – топли – хладни – угодни – неугодни – брижни – немарни – тужни – радосни облаци. Паметни облаци (када из њих пада киша – баш када треба). Страшни облаци (када се гомилају и пуне олујним ветром...).

Збуњени облаци (када се час разилазе – час скупљају, када се час спајају у један велики облак – час раздвајају у пуно малих облака...). Моћни облаци (који могу да те понесу – донесу – однесу...). Облаци са карактером (који те штите и скривају) и без карактера (који те притискају). Разни други облаци: збуњени облаци, усамљени облаци, облаци који не знају да оду, облаци без путање, облаци који су скренули са путање, изгубљени облаци, нађени облаци...

Објашњење: Чињеница је да је за дете сваки облик који виђа у природи, ликовно нерешив на начин којим би се он визуелно подударо са реалистичком представом у природи, али четири деценије дуго искуство професора методике ликовне културе показује да асоцијацијама изазвана ликона визуелна представа на одређену тему, даје много квалитетнија ликовна решења него што је то случај код традиционалног начина извођења уводног дела. Деца не морају да препознају значење сваке речи, али синтетички дат асоцијативни подстрек пружа им могућност да речи, чији смисао не знају, ставе

у контекст теме, па да логичким закључивањем дођу до ликовног решења. За ликовни израз детета битан је његов субјективни став на задату тему након понуђених асоцијација. Оваквим приступом код деце предшколског узраста подстиче се и развија симболизација. Описујући линије као развучене, скупљене, размакнуте, затегнуте, опуштене, једва видљиве или боје као ватрене, топле, хладне, узнемиравајуће, смирујуће, гласне или облике као успаване, уморне, одморне, узнемирене, тихе, брижне... деца развијају својеврсни ликовни језик и уче ликовну азбуку којом богате ликовну креативност... (Којић и Марков, 2013).

Позитивни ефекти на развој ликовне креативности деце савременим методичким приступом, који је спроведен у последњих неколико година у Србији (Којић, Антић и Нушић, 2015; Јеремић, Мишков и Којић-Грандић, 2014; Мајсторовић, Суботић и Балабан, 2014; Фатовић-Николић, 2015; Јеремић, Паваловић, Којић-Грандић и Марков, 2015; Грандић-Којић и Којић, 2016; Мајсторовић, 2017), показују да овај приступ треба примењивати на предшколском узрасту, јер је развој неуронских мрежа на овом узрасту најбржи (Рајовић, 2009; Рајовић, 2010). Управо се графомоторичким акцијама, подстицањем дивергентног мишљења Моделом Којић, утиче на развој когнитивних капацитета. Резултати истраживања Емине Копас-Вукашиновић показују да ликовна креативност првака поласком у школу статистички значајно опада (Копас-Вукашиновић, 2005). Овде треба истићи да су узорак чинила деца Предшколске установе у Кикинди, која су била обухваћена савременим методичким приступом у реализацији усмерених активности. Висока школа струковних студија за образовање васпитача (Виша школа за образовање васпитача) у Кикинди имала је вежбаонице за методичку ликовног васпитања у тој Предшколској установи. Професор методике ликовног васпитања била је мр Мирослава Којић, проф., која је креатор савременог методичког приступа. У периоду од 1973. године до 2015. године, у Високој школи за образовање васпитача у Кикинди, у оквиру Методике ликовног васпитања, био је примењиван искључиво савремени методички приступ. Код највећег процента деце предшколског узраста, после кратког времена запажа се: а) велика слобода у ликовном изразу; б) ликовним изразом дете себи даје одушка; в) дете има своју личност и не иде у шаблон; г) понекад је и белина на цртежу креативна; д) цртеж је композицијски добро постављен и делови могу да егзистирају као целине; њ) дете измишља стварајући на моменат.

Овим моделом васпитачи остварују интегрисање и повезивање садржаја, који деци, у складу са њиховим способностима и интересовањима, омогућавају лакше учење и у осталим активностима. Кратке вербалне асоцијације подстичу децу да у главном делу активности остваре јединствену ликовну синтаксу. У завршном делу, омогућује им се, ако желе, да коментаришу свој цртеж. Пракса показује да деца управо желе да објасне поједине сегменте свог цртежа и да их повежу са својим искуством и стварним животним догађајима (Којић и Марков, 2013).

Циљ истраживања

Циљ овог рада је да се утврди ликовна креативност предшколске деце која су била обухваћена савременим методичким приступом, током реализације ликовних активности.

Метод рада

Узорак

Узорком је обухваћено 100 деце предшколског узраста из Кикинде (64 испитаника) и Ниша (36 испитаника), која су се на тему „На дну мора“, уз примену савременог методичког приступа, по Моделу Којић, ликовно изражавала на активностима ликовног васпитања. Испитаници из Кикинде имали су искуство у примени овог приступа. Деца из Предшколске установе „Бамби“ у Нишу, први пут била су обухваћена иновативним моделом и претходно искуство им је, када су у питању ликовне активности, било везано за традиционални приступ.

Инструменти и процедура

Процена ликовне креативности деце извршена је инструментом Скала процене ликовне креативности (Копас-Вукашиновић, 2005), прилагођеним овом истраживању.

Истраживање је извршено фебруара и марта 2016. године у Предшколској установи „Бамби“ у Нишу и Предшколској установи „Драгољуб Удицки“ у Кикинди.

Процену цртежа извршила су три ликовна педагога, који су стручњаци за области методике ликовног васпитања деце предшколског узраста. Процењивачи нису имали увид којим приступом су испитаници били обухваћени. Скала процене конципирана је тако да су цртежи процењивани у распону од 1 до 5 поена.

Резултати истраживања са дискусијом

Табела 1. Велика слобода у ликовном изразу

Процене испитивача – професора методике ликовног васпитања	N	проценти	χ^2	p	c
У потпуности се слажем (5)	56	56%			
Слажем се (4)	28	28%			
Делимично се слажем (3)	6	6%			
Недовољно испољава креативност (2)	5	5%			
Не ослобађа се стечених шаблона и стереотипа које је до сада стекло (1)	5	5%			
Укупно	100	100%	100,30	0,000	0,70

Процењивачи су Велику слободу у ликовном изразу деце на тему „На дну мора“, запазили код 56 (56%) дечјих цртежа (5 поена); код 28 (28) дечјих цртежа (4 поена) запазили су значајну ликовну креативност, али да деца / аутори ових цртежа имају потенцијала да ослободе свој ликовни израз и да ће њихова ликовна креативност бити на још већем нивоу. Укупно се у 6 (6%) цртежа запажа да су аутори радова делимично исказали слободу у ликовном изразу, али да је потребно подстицати њихово самопоуздање како би ликовни језик и синтакса били богатаји, јер ће бити ослобођени табуа који су заступљени у традиционалном приступу. Десет процената деце свој ликовни израз испољило је тако што су цртала у складу са традиционалним приступом по ком су до тада биле организоване ликовне активности у њиховим вртићима.

Постоји статистички значајна разлика у одговорима васпитача, јер је вредност $\chi^2=100,30$ ($p=0,000$; $df 1$). Коефицијент контингенције $c=0,70$ указује на значајну повезаност међу испитаним појавама.

Табела 2. Ликовним изразом дете себи даје одушка

Процене испитивача – професора методике ликовног васпитања	N	проценти	χ^2	p	c
У потпуности се слажем (5)	73	73%			
Слажем се (4)	9	9%			

Делимично се слажем (3)	7	7%			
Недовољно себи дају одушка (2)	6	6%			
Из неких разлога инхибирају могућност да себи дају одушка у ликовном изразу (1)	5	5%			
Укупно	100	100%	176,00	0,000	0,79

Процењивачи су ставку Ликовним изразом дете себи даје одушка на тему „На дну мора“, запазили код 73 (73%) дечја цртежа (5 поена); код 9 (9%) дечјих цртежа (4 поена) запазили су значајну ликовну креативност, али да деца / аутори ових цртежа имају потенцијала да себи дају још више одушка у ликовном изразу.

Укупно 17% испитаника није у довољној мери или није уопште себи дало одушка у ликовном изразу, а што се рефлектовало на креативност њихових цртежа. Постоји потреба да се код деце подстичу социоемоционалне компетенције и да им се укаже на значај и потребу да се у васпитно-образовној групи осећају неспутано и слободно како не би била инхибирана.

Постоји статистички значајна разлика у одговорима васпитача, јер је вредност $\chi^2 = 176,00$ ($p = 0,000$; $df = 1$). Коефицијент контингенције $c = 0,79$ указује на значајну повезаност међу испитаним појавама.

Табела 3. Дете има своју личност и не иде у шаблон

Процене испитивача – професора методике ликовног васпитања	N	проценти	χ^2	p	c
У потпуности се слажем (5)	62	62%			
Слажем се (4)	15	15%			
Делимично се слажем (3)	10	10%			
Недовољно исказују своју личност (2)	8	5%			
Из неких разлога инхибирају могућност да изразе своју личност кроз цртеж (1)	5	5%			
Укупно	100	100%	176,00	0,000	0,72

Процењивачи су ставку Дете има своју личност и не иде у шаблон на тему „На дну мора“, запазили да код 62 (62%) дечја цртежа (5 поена) деца не иду у шаблон и стереотипе и да у потпуности исказују своју личност, 10-оро (10%) деце је путем ликовног израза истакло своју личност уз минималне инхибиције.

Постоји статистички значајна разлика у одговорима васпитача, јер је вредност $\chi^2 = 113,90$ ($p=0,000$; $df 1$). Коефицијент контингенције $c=0,72$ указује на значајну повезаност међу испитаним појавама.

Табела 4. Понекад је и белина на цртежу креативна

Процене испитивача – професора методике ликовног васпитања	N	проценти	χ^2	p	c
У потпуности се слажем (5)	42	42%			
Слажем се (4)	33	33%			
Делимично се слажем (3)	14	14%			
Недовољно себи дају одушка (2)	6	6%			
Из неких разлог инхибирају могућност да себи дају одушка у ликовном изразу (1)	5	5%			
Укупно	100	100%	176,00	0,000	0,59

Процењивачи су ставку Понекад је и белина на цртежу креативна на тему „На дну мора“, запазили код 42 (42%) дечја цртежа (5 поена) да се и белина уклапа у контекст целине и да доприноси оригиналности рада.

Постоји статистички значајна разлика у одговорима васпитача, јер је вредност $\chi^2 = 55,50$ ($p=0,000$; $df 1$). Коефицијент контингенције $c=0,59$ указује на значајну повезаност међу испитаним појавама.

Табела 5. Цртеж је композицијски добро постављен и делови могу да егзистирају као целине

Процене испитивача – професора методике ликовног васпитања	N	проценти	χ^2	p	c
У потпуности се слажем (5)	59	59%			
Слажем се (4)	20	20%			
Делимично се слажем (3)	8	8%			
Недовољно је композицијски добро постављен (2)	7	7%			
Из неких разлога цртеж се не може проценити као композицијски добро постављен (1)	6	6%			
Укупно	100	100%	176,00	0,000	0,70

Процењивачи су ставку Цртеж је композицијски добро постављен и делови могу да егзистирају као целине на тему „На дну мора“, запазили да 59 (59%) дечјих цртежа представља изузетну композицијску поставку, где делови могу егзистирати као целине.

Постоји статистички значајна разлика у одговорима васпитача, јер је вредност $\chi^2 = 101,50$ ($p=0,000$; $df 1$). Коефицијент контингенције $c=0,70$ указује на значајну повезаност међу испитаним појавама.

Табела 6. Дете измишља стварајући на моменат

Процене испитивача – професора методике ликовног васпитања	N	проценти	χ^2	p	c
У потпуности се слажем (5)	45	45%			
Слажем се (4)	33	33%			
Делимично се слажем (3)	9	9%			
Недовољно је композицијски добро постављен (2)	7	7%			
Из неких разлога цртеж се не може проценити као композицијски добро постављен (1)	6	6%			
Укупно	100	100%	64,00	0,000	0,63

Процењивачи код ставке Дете измишља стварајући на моменат на тему „На дну мора“, запазили да у укупно 45 (45%) цртежа дете изражава своју биолошку могућност да на предшколском узрасту у моменту долази до кретивних ликовних решења.

Постоји статистички значајна разлика у одговорима васпитача, јер је вредност $\chi^2 = 64,00$ ($p=0,000$; $df 1$). Коефицијент контингенције $c=0,63$ указује на значајну повезаност међу испитаним појавама.

Закључак

Савремени методички приступ примењује се у предшколским установама широм Србије. Разлог томе је што овај иновативни модел рада не само да утиче на ликовни израз и ликовну креативност деце, већ подстиче и дечји развој уопште. Истичемо развој социоемоционалних компетенција, самопоуздање, самопоштовање, мишљење, памћење, просоцијалне активности и др. Студенти Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди, на основним и специјалистичким студијама, били су детаљно упознати са овим

приступом у раду са децом предшколског узраста у оквиру ликовних активности. Сваки студент је у вежбаоницама Предшколске установе „Драгољуб Удицки“ у Кикинди, имао прилику да у непосредном раду са децом спозна предности Модела Којић.

Поред васпитача који су своја знања и вештине стекли током студија, постоји могућност да васпитачи и путем додатних обука стекну основна знања о Моделу Којић и да уз подршку проф. Мирославе Којић и после семинара, ликовне активности са децом предшколског узраста, реализују на један сасвим другачији приступ и да се увере у позитивне ефекте овог приступа током ликовних активности и током завршног дела у којем деца кроз комуникацију са васпитачем и децом пружају драгоцене информације о ликовној синтакси која је овековечена у дечјем цртежу. Она ликовну синтаксу преводи у вербални исказ водећи дискусију са вршњацима. Том приликом она постају самосталнија, спремнија за јавни наступ, демократски дијалог, за пружање подршке деци која су стидљива или из других разлога не могу у потпуности вербално да изразе свој ликовни израз. Треба узети у обзир и чињеницу да су деца из Предшколске установе „Бамби“ у Нишу први пут била обухваћена новим приступом и да је њихов ликовни одговор био изузетно добар и да се очекује да ће у будућности највећи проценат деце радо прихватити нови приступ у раду, јер ће, поред слободе у ликовном изразу, деца бити и релаксирана после ових активности. Деца из Предшколске установе „Драгољуб Удицки“ у Кикинди имала су релативно мало искуства по питању иновативног приступа, јер су први пут уписана у вртић школске 2015/16. године, тако да су тек неколико месеци била обухваћена иновативним моделом у ликовним активностима.

Закључује се да постоји потреба да деца предшколског узраста што раније треба да буду обухваћена савременим методичким приступом како би могла да изразе потенцијале који су им дати, како развојем људске врсте (филогенетски), тако и сопственом особеношћу развоја (онтогенетски), како би им се пружила могућност не само да развију ликовне способности, већ аналогно и психосоцијални развој.

ЛИТЕРАТУРА

- Јеремић, Б., Мишков, М., Којић-Грандић, С. (2014). Аудиовизелна перцепција и ликовни израз деце млађег школског узраста. *Норма*, 19 (1), 153–160.
- Јеремић, Б., Павловић, М., Којић-Грандић, С., Марков, З. (2015). Синергија усмерених активности музичке културе и ликовног васпитања у функцији развоја деце. *Норма*, 20(1), 99–108.

- Којић, М., Марков, З. (2013). Подстицање ликовне креативности код предшколске деце савременим методичким приступом. *Насиња и васпитање*, 62 (1), 52–69.
- Којић, М., Антић, Ј., Нушић, В. (2015). Тимски рад професора методике ликовног васпитања, васпитача и педагога у реализацији усмерених ликовних активности у вртићу. *Зборник ВШССОВ*, 1/2015, 57–71.
- Којић-Грандић, С., Којић, М. (2016). Значај ликовног израза и цртања деце предшколског и раног школског узраста из угла ликовног педагога, у: Л. Маринковић (ур.), *Зборник радова „Свакодневни животи деце“* (251–261). Нови Сад: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Копас-Вукашиновић, Е. (2005). Осујећење креативности у ликовном изразу првака. *Зборник Института за педагошка истраживања*, 37, 2, 82–98.
- Мајсторовић, В., Суботић, Д., Балабан, Х. (2014). Вербалне асоцијације, ликовност и подстицање говорних способности предшколске деце, у: Т. Грујић (ур.), *Тематски зборник „Компјензиције васпитача за друштво знања“* (112–125). Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Мајсторовић, В. (2017). Ефекти примене савременог методичког приступа у ликовним активностима на креативност деце, у: С. Радосављевић (ур.), *Зборник „Истраживачки приступ у васпитаној пракси“* (91–97). Београд: Савез удружења васпитача Србије.

Academician MA Miroslava Kojić (retired college professor)
Tamara Ćirić
Smiljana Kojić-Grandić, postgraduate student

PRACTICAL APPLICATION OF A MODERN METHODOLOGICAL APPROACH IN ART ACTIVITIES FOR PRESCHOOL-AGED CHILDREN

Summary

The modern methodological approach to art education (Model Kojić 2013) has been widely applied in working with preschool-aged children during the last decade. The model is based on encouraging children's emotions by verbal association, and supporting children's artistic and verbal expression with exercising their communicative abilities in the concluding part of the activity. In this part the child explains their art product and art syntax, both to their peers and to adults.

This article aims to determine the artistic creativity of preschoolers introduced to the modern methodological approach during art activities. The sample consisted of 100 preschoolers aged 5 to 6. Of the total of 100 children, 64 were enrolled in the preschool institution "Dragoljub Udicki" in Kikinda and 36 in preschool institution "Bambi" in Niš. The children's artistic creativity

was evaluated by an assessment scale (Kopas-Vukašinović, 2005) adapted for this research.

The results show that the highest percentage of children expressed artistic creativity during their artistic expression on the given theme of “At the bottom of the sea”. The authors conclude that there is a need for the innovative Model to be applied in art activities with preschool-aged children.

Key words: preschool-aged children, Model Kojić, artistic expression, artistic creativity

Др Љиљана Крнета*

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

Др Ангела Месарош-Живков

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди

Александра Манџуковић, мастер

Предшколска установа „Драгољуб Удицки“,
Кикинда

UDC 316.774-053.4

37.091.33

Оригинални научни рад

Рад примљен: 10. VII 2022.

Рад прихваћен: 24. X 2022.

ЕРГОНОМСКИ АСПЕКТИ ПРАВИЛНЕ ПРИМЕНЕ ДИГИТАЛНИХ МЕДИЈА У РАДУ С ПРЕДШКОЛСКОМ ДЕЦОМ – ИЗВОД ИЗ ЕМПИРИЈСКОГ ДЕЛА МАСТЕР РАДА

САЖЕТАК: Седећи стил живота, рад, учење и забава помоћу дигиталних технологија, увелико угрожава здравље од најранијег детињства. Ергономија прописује правила којих се придржавамо при употреби дигиталних медија да бисмо сачували наше здравље и спречили многе тегобе које настају као последица вишесатног рада, учења и забаве преко дигиталних медија. Дигитални медији готово две деценије чине васпитно-образовни рад савременим, а дигиталне компетенције васпитача битан су фактор у њиховој правилној употреби.

Сегмент истраживања које је спроведено у функцији израде мастер рада струковног васпитача Александре Манџуковић 2019/20. школске године, показало је да су васпитачи заинтересовани да се едукују за правилну употребу дигиталних медија и сматрају да је едукација из ове области од велике важности. Већина васпитача у нашем истраживању информисана је о дигиталним медијима, њиховој користи и ограничењима у контексту правилног развоја деце предшколског узраста. Истраживање је показало да су васпитачи, који су учествовали у испитивању, веома заинтересовани да сарађују са стручњацима из области медицине и спорта и сматрају да су им потребне додатне едукације и информације из поменутих области. Такође, васпитачи који су чинили узорак у испитивању, приметили су да се деца више играју путем апликација на мобилним телефонима него напољу у групи. О овој социјалној појави васпитачи нису имали формиран стручни став и тема је за размишљање и саветовање с научним ауторитетима у циљу доношења педагошких мера. Већина испитаника има одговоран однос у вези са очувањем здравља деце, полазећи од дефиниције Светске здравствене организације да здравље подразумева физичко, психичко и социјално благостање.

---

* ljiljanakrnet@gmail.com

КЉУЧНЕ РЕЧИ: дигитални медији, васпитно-образован рад, ергономија, васпитачи, истраживање

1. Увод

Дигитални медији утичу на физички развој деце предшколског узраста, тако што свакодневно, кроз седећи стил живота, имамо појаву њихове вишесатне употребе. Ергономија као научна дисциплина даје препоруке и прописује правила конзумирања, а све у циљу смањења штетних последица на здравље деце и одраслих. Колико васпитачи познају ергономске аспекте правилне употребе дигиталних медија, који су њихови професионални проблеми, а шта сугестије и сазнања из праксе, тема су истраживања чији је сегмент представљен у овом раду.

Истраживање у мастер раду струковног васпитача Александре Манџуковић имало је за циљ долажење до података који омогућавају да се сагледају компетенције васпитача услед утицаја дигиталног окружења на развој детета предшколског узраста. Да ли васпитачи примењују своје дигиталне компетенције у свакодневном раду, едукују ли родитеље и децу, да ли су и сами отворени за едукацију и сарадњу с научним ауторитетима из области медицине и спорта, питања су на које смо покушали да дамо одговоре.

Ергономија је научна дисциплина која проучава однос човека и машина, оруђа и услова за рад, радног окружења, утицаја свих ових чинилаца на здравље у контексту физичке, психичке и социјалне димензије. Препоруке могу бити дате кроз стандарде и друге видове бригае за регулисање области рада, учења и забаве у дигиталном окружењу. Кроз своје формално образовање, васпитачи се из више наставних предмета, едукују за дигиталне компетенције и медијску писменост. Континуирано самообразовање и праћење иновација у развоју дигиталних технологија, примена препорука из области ергономије, медицине, здравственог васпитања и спорта, постаје императив професионалне одговорности.

Ергономија прописује низ правила при употреби дигиталних медија, мобилних телефона, рачунара, помогала за виртуелну реалност и холограмске приказе за играње, учење и професионално деловање, који се односе на умерено коришћење, правилно седење, прављење пауза уз пригодне вежбе и боравак на свежем ваздуху. Нови дигитални производи, услед дуготрајне употребе, могу имати негативне последице на здравље деце и одраслих услед дуготрајног седења и коришћења

ових уређаја. Долази до замора очију, кичма и зглобови трпе притиске учесталих покрета, гојазност је због неактивности све већа појава код деце на предшколском и школском нивоу развоја. Многе болести система крвних судова карактеристичне за средње године, појављују се већ код раног узраста. Због ових цивилизацијских околности, васпитање за правилну употребу дигиталних медија мора почети у предшколском детињству. У нашем истраживању покушали смо да сазнамо да ли су васпитачи едуковани за ове задатке и да ли су спремни за промене које нам је донео 21. век.

2. Извод из емпиријског дела мастер рада

Истраживање је спроведено у току 2019/20. школске године, на узорку од 50 испитаника, васпитача на мастер студијама Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди и васпитача Предшколске установе „Драгољуб Удицки“ у Кикинди. Испитаници су били и васпитачи на дошколовању исте високошколске установе.

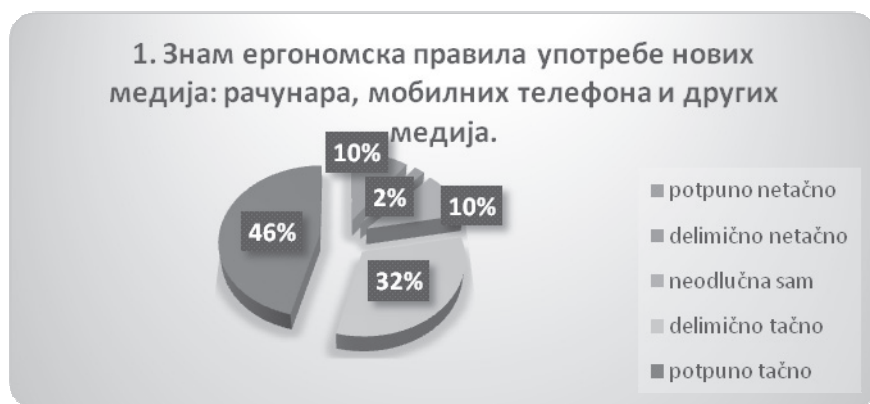
Предмет истраживања су све могућности презентовања правилне употребе дигиталних медија прописаних кроз ергономске препоруке и стандарде и превентивно деловање због могућих лоших утицаја на здравље, а пре свега, на физички развој деце предшколског узраста. Проблем истраживања формулисан је у облику питања: да ли су и у којој мери васпитачи информисани и едуковани о ергономским правилима и употреби дигиталних медија у свакодневном раду? Да ли су васпитачи заинтересовани да превентивно и одговорно пренесе своја знања из ове области, не само деци него и породици кроз различите облике сарадње?

Основни циљ истраживања био је долажење до података који омогућавају сагледавање предмета и проблема истраживања кроз одговоре, сугестије, идеје и предлоге васпитача, родитеља и примере добре праксе. Задаци у истраживању били су у функцији операционализације циља: испитати да ли васпитачи знају ергономска правила и препоруке у коришћењу дигиталних медија; испитати да ли се васпитачи придржавају ергономских препорука у коришћењу дигиталних медија у свакодневном раду; испитати да ли васпитачи едукују и информишу родитеље и децу о штетности седећег стила живота услед свакодневног, вишесатног коришћења дигиталних медија ради учења и забаве или професионалних разлога; испитати заинтересованост васпитача да се едукују на ову тему и да сарађују са стручњацима из области медицине и спорта и друго.

Хипотезе у истраживању постављене су у виду претпоставки да васпитачи имају развијену свест о важности правилног развоја и бриге о здрављу деце у дигиталном окружењу и да у већини знају ергономска правила, да су отворени за сарадњу с родитељима и едукацију о свим важним аспектима превентивног деловања у циљу очувања здравља деце, било да је реч о физичком развоју или психичком, когнитивном и социјалном аспекту развоја и здравља.

Метода у истраживању била је дескриптивна, истраживачка техника анкетирање за које је конструисан инструмент у испитивању – скала процене Ликертовог типа са десет тврдњи на које су васпитачи одговарали „потпуно тачно“, „делимично тачно“, „неодлучан / неодлучна сам“, „делимично тачно“ и „потпуно тачно“. На крају анкетног листа, васпитачи су могли да допишу своја запажања, сугестије, конструктивне предлоге, примедбе, или опишу примере добре праксе. Одговори васпитача обрађени су дескриптивном статистиком (фреквенције и проценти) и приказани су графички – кружним графиконом и табеларно. За потребе овог рада, графички су приказани и описани следећи резултати:

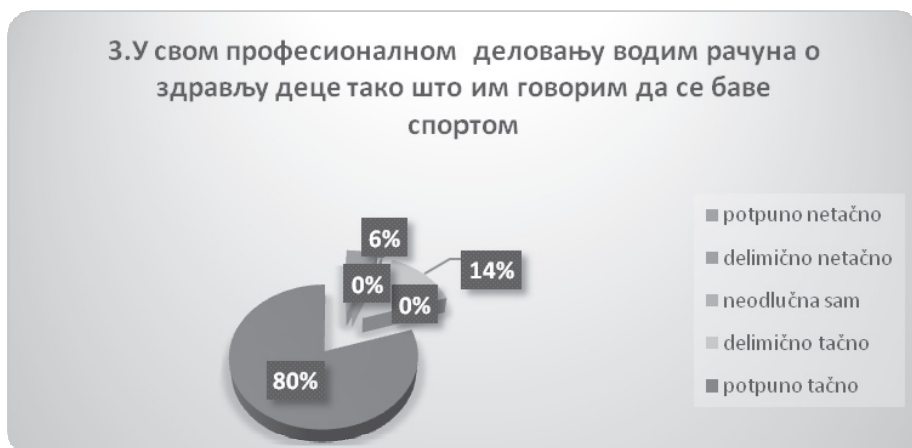
Слика 1. Графички приказ одговора испитаника у проценти

На први ајтем (тврдњу, став или исказ у упитнику), који гласи: „Знам ергономска правила употребе нових медија: рачунара, мобилних телефона и других медија“, са „потпуно тачно“ одговорило је 46% (26 испитаника), „делимично тачно“ 32% (16 испитаника), „неодлучна сам“ 10% (5 испитаника), „делимично нетачно“ 2% (1 испитаник) и 10% „потпуно нетачно“ (5 испитаника).

Слика 2. Графички приказ одговора испитаника у процентима

На други ајтем, који гласи: „У свом професионалном деловању водим рачуна о здрављу деце тако што им говорим како правилно да седе за рачунаром и уопште.“ „Потпуно тачно“ одговорило је 42 испитаника, или 84 % њих, „делимично тачно“ одговорило је троје испитаника, или 6% и „потпуно нетачно“ одговорило је 5 испитаника, или 10%, као што видимо на кружном графikonу. „Делимично нетачно“ и „неодлучан / на сам“ није било одговора, тј. сагласности испитаника.

Слика 3. Графички приказ одговора испитаника у процентима

На трећи ајтем, који гласи: „У свом професионалном деловању водим рачуна о здрављу деце тако што им говорим да се баве спортом“,

испитаници су чак 80% (40 васпитача) дали позитиван одговор – „потпуно тачно“ и „делимично тачно“ 14% (7 васпитача), само 6%, или три васпитача одговорило је – „делимично нетачно“, а на „неодлучан сам“ и „потпуно нетачно“, није било потврдног одговора. Бављење пригодним спортом за децу предшколског узраста од виталног је значаја за физички развој и за стварање навика о важности физичке и здравствене културе, тако да високи проценат позитивних одговора васпитача, охрабрује.

На четврти ајтем, који гласи: „У свом професионалном деловању водим рачуна о здрављу деце тако што им говорим да што више времена проводе у природи и на отвореном“, „потпуно тачно“ одговорило је 37 испитаника, или 74 % њих; „делимично тачно“ одговорило је 7 испитаника, или 14%. „Делимично нетачно“ и „неодлучна сам“, одговорило је по троје испитаника, по 6 %, а на „потпуно нетачно“ није било одговора, тј. сагласности испитаника. Ако придружимо сагласности (37 и 7), као позитивне одговоре, јасно је да је већина испитаника одговорила потврдно.

На пети ајтем, који гласи: „У свом професионалном деловању константно информишем родитеље о штетности седећег стила живота у дигиталном окружењу“, „потпуно тачно“ одговорило је 18 испитаника, или 36 % њих; „делимично тачно“ одговорило је 26 испитаника, или 52%. „Делимично нетачно“ 4, или 8% и „неодлучна сам“ одговорило 2, или 4%, а на „потпуно нетачно“ није било одговора, тј. сагласности испитаника.

На шести ајтем, који гласи: „Заинтересован / на сам да организујем едукативне радионице за децу и родитеље, у сарадњи са стручним лицима из области спорта и медицине“, „потпуно тачно“ одговорило је 18 испитаника, или 32% њих; „делимично тачно“ одговорио је 21 испитаник, или 44%. „Делимично нетачно“ 7, или 6% и „неодлучна сам“ одговорило је 3, или 6%, а на „потпуно нетачно“ није било одговора, тј. сагласности испитаника.

На седми ајтем, који гласи: „Заинтересован / на сам да размењујем искуства о негативним последицама седећег стила живота путем друштвених мрежа на интернету“, „потпуно тачно“ 17 и „делимично тачно“ 21, одговорила је већина васпитача, а „неодлучан сам“ 3 васпитача, „делимично нетачно“ 7 васпитача. Негативних одговора на овај ајтем није било.

На осми ајтем, који гласи: „Приметио / ла сам да деца више воле да се играју преко мобилног телефона него нпр. напољу у дворишту“, „потпуно тачно“ 14, „делимично тачно“ 16 и „неодлучан / на

сам“ 12 васпитача, док на „делимично нетачно“ није било одговора. На сагласност „потпуно нетачно“, одговорило је 6 васпитача.

На девети ајтем, који гласи: „Потребна ми је додатна едукација од стране медицинских и спортских стручњака“, 13 васпитача одговорило је „потпуно тачно“, 23 васпитача „делимично тачно“, 3 васпитача било је неодлучно, „потпуно нетачно“ 5 и „делимично нетачно“, одговорило је 4 васпитача.

На десети ајтем, који гласи: „Деца су заинтересована да се баве спортом и популарисање спорта може да се спроведе и путем дигиталних медија: интернета, мобилних телефона, видео-игрица, спортске симулације и слично“. На сагласност „потпуно тачно“ одговорило је 20 васпитача, „делимично тачно“ 15 и „неодлучан сам“ 15 васпитача. На сагласност „потпуно нетачно“ и „делимично нетачно“ није било одговора.

У разматрању резултата овог испитивања, можемо закључити да су теме превентивног деловања при употреби дигиталних технологија у окружењу деце предшколског узраста, значајне за даља испитивања. Потврда и одбацивања хипотеза и реализација задатака и циљева у истраживању, указали су на потребе не само континуиране едукације него и формалног образовања васпитача о значају превентивног деловања у области васпитно-образовног рада, медицине и спорта у дигиталном окружењу.

3. Закључак

Истраживање у функцији израде мастер рада показало је да већина васпитача у својој пракси брине о здрављу деце. Анализе резултата истраживања указале су на то да васпитачи из нашег узорка имају свест о важности сталне едукације и превентивног деловања и да посвећено брину о здрављу деце, консултују стручњаке из области спорта и медицине, посећују едукативне радионице и организују их. Сарадња с породицом је стална, информишу их и едукују путем друштвених мрежа на интернету, непосредно или на родитељским састанцима. Васпитачи у нашем узорку, приметили су да деца више воле да се играју путем мобилног телефона, те овај феномен може да буде тема новог истраживања. Предлог сарадње с другим струкама из области медицине и спорта, уз научна достигнућа из матичних наука – психологије и педагогије, могу нам помоћи да изградимо нове приступе васпитању и образовању за време у које смо закорачили у првим деценијама 21. века. Деца су отворена за новине, брже уче од одраслих и можемо их назвати интернет генерацијама. Међутим, немају искуство и не могу да предвиде последице свог деловања на друштвеним

мрежама, зато смо одговорни за све што им се дешава кроз психичко и социјално насиље, или угрожавање физичког здравља због прекомерне употребе дигиталних уређаја. Одрасли морају ићи у сусрет догађајима, предвидити их, нарочито стручни, просветни радници, едуковати и децу и родитеље, јер је то наша професионална обавеза. Предшколску децу морамо припремити за правилну и умерену употребу дигиталних технологија, кроз приказ ергономских правила и препорука, али и разговор о безбедној употреби на свим дигиталним платформама.

ЛИТЕРАТУРА

- Анђелковић, Н. (2008а). *Деџе и рачунар у њородици и деџем врџињу*. Београд: Беокњига.
- Анђелковић, Н. (2008б). *Информациона џеџнолоџија у њредшколском васџињању и образовању*. Чачак: Технички факултет.
- Арсенијевић, Ј., Андевски, М. (2011). Компетенције васпитача за употребу нових медија и технологија. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди. *Зборник ВШССОВ*, год. VI, др. 2, 25–34.
- Крнета, Љ. (2018). *Од иџрачке до рачунара. Приручник за сџуденџе*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Крнета, Љ. (2019а). *Рачунарсџиво у васџињно-образовном раду. Приручник за сџуденџе*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Крнета, Љ. (2019б). *Деџе и медији. Приручник за масџер сџуденџе Високе школе сџруковних сџудија за образовање васџињача*. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Манџуковић, А., Крнета, Љ., Месарош-Живков, А. (2020). *Ерџономски асџекџи њравилне њримене диџиџалних медија у раду с деџом њредшколскоџ узрасџа*. Мастер рад. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Миџић, З., Месарош-Живков, А., Манџуковић, А. (2015). *Разлика у базичним и моџоричним сџособносџима између њредшколске деџе коџа се баџе и коџа се не баџе сџорџом*. Специјалистички рад. Кикинда: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.
- Зиндовић-Вукадиновић, Г. (1997). Медијска писменост: теорија и пракса. *Зборник Инсџиџијуџа за њедаџошка исџраживања*, др. 29, 244–259.

Интернет извори:

- <http://www.medijskapismenost.net/o-medijskoj-pismenosti>
<https://kliknibezbedno.wordpress.com/>
<https://www.roditelj.org/>
<https://uticajmedija.wordpress.com/>
<https://digitalni-vodic.ucpd.rs/>

Ljiljana Krneta, Ph.D.

Angela Mesaroš-Živkov, Ph.D.

Aleksandra Mandžuković, M.A.

**ERGONOMIC ASPECTS OF PROPER USE OF DIGITAL MEDIA
IN WORKING WITH PRESCHOOL-AGED CHILDREN – EXCERPT
FROM THE EMPIRICAL PART OF MASTER'S THESIS**

Summary

Sedentary life style, and the habit to use digital technologies for working, learning and fun activities pose a great health threat from the earliest days. Ergonomy defines the rules we need to follow when using digital media in order to perserve our health and prevent numerous difficulties appearing as a consequence of long working hours, and using digital media for learning and entertainment. Digital media have for almost two decades been making educational work modern, and the digital competences of preschool teachers are an improtant factor in their proper use.

The segment of a research conducted for the purposes of writing the master's thesis by Aleksandra Mandužković, preschool teacher, in the academic 2019/20 showed that preschool teachers are interested in receiving education for proper use of digital media and that they feel that education in this field is very important. The majority of preschool teachers involved in this research is familiar with the digital media, their usefulness and limits in the context of proper development of preschool-aged children. The research showed that preschool teachers are very interested in the possibilities to cooperate with medical and sports experts and that they feel they need additional education in these fields. In addition, the preschool teachers involved in the research noticed that the children nowadays spend more time playing mobile games than playing outside, in a group. The preschool teachers did not have formed attitudes on this social phenomenon and it is a topic for further analysis and counselling with professional authorities, with the aim of proposing pedagogical guidelines and measures. The majority of respondents feel the sense of responsibility towards preserving the health of children, starting form the definition of the World Health Organization that health is a state of complete physical, mental and social well-being.

Key words: digital media, preschool education, ergonomy, preschool teachers, research

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

УЗ КЊИГУ СВАКО ПРОГОВОРИ ЛАКО

(Драгана Ценопољак, Данијела Родић, *Лојоједове њесмице за њројоварање*, илустрације Викторија Кресанко, Логопрактика, Суботица, 2018)

Развој говора изузетно је сложен процес који почиње рођењем детета и траје током читавог живота. На развој говора утичу бројни фактори, а неки од њих су интелигенција, здравствено стање, породица, средина у којој дете одраста, медији и многи други фактори. У почетку говор се јавља спонтано, под утицајем околине, али није довољна само дететова неуролошка спремност и изложеност језику да би се говор развијао, већ је потребна и мотивација и добар узор одраслих, који учествују у дечјем развоју. Уколико се на говор детета не врши никакав утицај, не могу се очекивати ни добри резултати. Да би се говор правилно развијао, важно је детету пружити добре говорне моделе, стварати занимљиве говорне ситуације и подстицати дете да говори.

Најинтензивнији развој језика и говора догађа се у прве три године живота, када дете прође фазе од првог крика до комплетне партиципације у разговору у којем говором може изразити своје потребе, осећаје, ставове, борити се за себе и утицати на друге.

Књига *Лојоједове њесмице за њројоварање* јесте ауторска збирка од 70 кратких, ритмичких и мелодичких песмица. Књига је намењена индивидуалном и групном раду, за стимулацију говора и језика, првенствено код деце узраста до три године, али свакако се може користити и у раду са старијом децом која имају успорен развој говора. Песмице у збирци представљају језичке игре у различитим заједничким активностима одраслих и деце као начин учења и усвајања језика. Стихови из ове збирке предвиђени су за читање, рецитовање, допуњавање, певушење, усвајање нових речи. Илустрације у збирци су јасне, допадљиве, ведрих боја, смишљене су тако да привуку и одрже дечју пажњу, а могу да послуже и одраслима да приближе и покретом покажу детету оно о чему песмица говори. Илустрације су смишљене тако да подстакну децу да именују и описују различите свакодневне ситуације.

Деца своја прва искуства, сазнања и навике, формирају у породици. Стихови у првом делу збирке посвећени су особама које су

детету најближе – посвећени су породици и породичним односима и активностима. Илустрације за ове песме ведрих су боја и веома јасне. Дете на основу илустрација треба да препознаје и именује чланове породице, као и свакодневне заједничке активности које се одвијају у кругу породице. Илустрације прате текст песмица и то можемо видети у песмама „Мама“, „Купање“, али и у песми „Ко ме чува?“.

Песмама из ове збирке дете на спонтан начин упознаје и усваја основне ствари, као нпр. доба дана (јутро и вече) и шта је карактеристично за одређено доба дана. Стихови могу да послуже одраслима да са дететом разговарају и о редоследу активности које се обављају ујутру и увече (ујутро се будимо, устајемо из кревета, умивамо се, перемо зубе, облачимо се, увече облачимо пиџаму, спремамо се за спавање), са дететом можемо разговарати о томе како се поздрављамо када одлазимо на спавање, а како када се будимо. Све ове наизглед ситне ствари, заправо су за дете јако важне. Илустрације у потпуности одговарају тексту песмице и детету су добра асоцијација, јер их са лакоћом може повезати са песмицом. Сунце, дечак ког мама узима из кревета, увек ће асоцирати дете на јутро, док су дечак који спава, месец и звездице, јасна асоцијација за ноћ.

Време које чланови породице проводе заједно за столом, за многе породице је од великог значаја, а како се навике код деце формирају од најранијих дана, ауторке су у своју збирку уврстиле и песмицу „Једемо заједно“. Одрасли треба да воде рачуна да изражајно рецитију стихове детету, а затим да подстичу и мотивишу дете да стихове понавља. У првим годинама дететовог живота, акценат не би требало да буде на усвајању стихова, већ на правилном изговору гласова. У току рада са децом одрасли могу да мењају интонацију, понављају слогове са дететом, постављају детету питања, подстичу на ономотопеју и слично, зависно од узраста детета. Слушајући говор одраслих, дете запажа и усваја акценат, темпо, интонациона кретања говора и то остаје укореењено у његовом каснијем говору.

Други део збирке обухвата песмице које подстичу доживљај телесне целовитости. Ту се налазе стихови који подстичу упознавање делова тела, покрет и развијање самосвести. Песмице су пуне риме, лако се памте, подстичу развој пажње и наводе дете на размишљање, а помоћу стихова дете се полако уводи и у свет бројева, односно упознаје бројање. Пример такве песмице је песма „Један и два“.

Трећи део збирке обилује ономотопејама. Дете треба да опонаша звукове присутне у свакодневном животу, звукове природних појава, оглашавање животиња. Појмови који се у песмицама помињу,

приказани су и на илустрацијама. Песмице носе скривену поуку и деца несвесно уче да када нешто добију, треба за то и да се захвале. Један такав пример можемо запазити у песмици „Кока“.

Читањем песмица из ове збирке, дете ће се упознати и са просторним релацијама, као што су нпр. горе–доле, напред–назад, уз–низ, лево–десно... Такав пример можемо запазити у песмицама „Горе–доле“ и „Игралиште“. На илустрацијама које прате ове песмице деца могу лако да препознају и именују појмове, јер су јасно приказани и примерени узрасту. Посматрајући илустрације, деца могу да формирају реченице, да описују оно што виде, да уче и понављају боје, облике...

Развој говора започиње рођењем детета и веома је сложен и осетљив процес. Одрасли који читају детету књиге примерене дететовом узрасту, у великој мери утичу на развој дететовог правилног говора. Читањем се фонд речи увећава на забаван и спонтан начин, дете учи пажљиво да слуша, али се и припрема за самостално читање у каснијем периоду, јер љубав према књизи негује се и развија од најранијих дана. Наизглед ситне лекције и поруке које се крију у овој збирци песама, нпр. како ће дете некога поздравити, представити се или захвалити, утицаће на дететову језичку културу, не само у детињству, него и касније. Важно је да дете најпре у породици стекне основно језичко васпитање, јер ће се тако лакше уклопити у своју социјалну средину и остварити успешну комуникацију са свим њеним члановима. Развој говора је индивидуални процес, не тече исто код све деце. Из тог разлога, збирка песама може да послужи родитељима и члановима породице као средство у раду са децом узраста до три године, али и васпитачима и логопедима као помоћно средство у раду са децом, која имају говорне тешкоће и поремећаје, без обзира на узраст детета.

Збирка песама *Лоћоћедове ћесмице за ђроћоварање* у потпуности одговара узрасту до треће године. Песмице су кратке, ритмичне и мелодичне, обилују ономатопејом, слоговима, стиховима који подстичу покрет. Илустрације су јасне, конкретне, веселих боја, приказују појмове и ситуације којима би дете узраста до три године требало да влада и да их препознаје. Књига нуди много могућности и начина за које одрасли могу да је користе у раду са децом. *Лоћоћедове ћесмице за ђроћоварање* одличан су водич за учење кроз игру од најранијих дана.

Ивана Осћојић

УПУТСТВО ЗА САРАДНИКЕ

Зборник ВШССОВ објављује изворне радове из свих области истраживања друштвених и хуманистичких наука. Радови који су већ објављени или понуђени за објављивање у некој другој публикацији не могу бити прихваћени, као ни они који не задовољавају научне критеријуме Уредништва.

У *Зборнику ВШССОВ* публикују се радови обима једног ауторског табака (ауторски табак има 30.000 знакова, укључујући и размак између знака, сажетак, резиме и литературу). Изузетно од овога може се одступити у договору са Уредништвом.

Зборник ВШССОВ садржи рубрике: *Истраживања, Студије и чланци, Оцене и прикази*.

Сви текстови треба да буду куцани фонтом Times New Roman, величина слова 12, проред 1,5.

Текстови писани на српском језику, екавским или ијекавским наречјем, треба да буду писани ћирилицом. Страна имена аутора која се спомињу у тексту треба да буду транскрибована и исписана ћирилицом, а приликом првог помена, треба да буду написана у загради оригиналним језиком и писмом. Презимена аутора у заградама, приликом харвардског начина навођења, такође треба да буду написана на језику и писму на којима је изворник. Поједине речи и изрази могу бити, из научно-стручних потреба, писани на оригиналном језику и писму. Сви цитати на српском језику треба да буду писани ћирилицом.

Рад треба да буде исправан у погледу правописа, граматике и стила. У *Зборнику радова ВШССОВ* се примењује *Правойис српскога језика* Митра Пешикана, Јована Јерковића и Мата Пижурце (Матица српска: Нови Сад 1993) и текстови треба да буду писани у складу с њиме. Рукопис понуђен за штампу (за рубрике *Истраживања, Студије и чланци*) треба да има следеће елементе: име и презиме аутора, наслов рада, сажетак, кључне речи, текст рада, резиме на енглеском језику (укључујући и наслов рада) и научни апарат (редоследом којим су овде наведени). Сажетак и кључне речи могу да се пошаљу на српском језику, пошто Уредништво има могућност да обезбеди превод сажетка на енглески језик.

Заглавље:

1. Титула аутора, име и презиме аутора, установа у којој је аутор запослен и контакт (е-адреса), на почетку рада у левом блоку;

2. Наслов рада – пише се на средини, великим словима (фонт 12) и болдом. Поднаслови се пишу на средини, малим словима и болдом и нумеришу се арапским бројевима. Уколико у поднаслову има више целина, оне се такође означавају арапским бројевима (нпр. 1.1., 1.1.1., итд.).

Сажетак (начин писања: САЖЕТАК:) (фонт 10) би требало да садржи прецизно одређене спознајне и интерпретативне циљеве рада, сажето дефинисане поступке и методе и резултате рада. Сажетак не треба да буде дужи од 900 знакова с размацама (100 до 250 речи) и не би требало да премаши 10% дужине текста рада.

После сажетка следе кључне речи (начин писања: КЉУЧНЕ РЕЧИ:) (фонт 10). У кључним речима, којих не би требало да буде више од десет, треба указати на главне проблеме истраживања.

Извори се цитирају или наводе у тексту, у округлим заградама, на следећи начин: презиме аутора књиге или рада и година издања – нпр. (Радовановић, 1986); ако се жели упутити на одређену страницу – нпр. (Радовановић, 1986: 58); ако има више аутора са истим презименом – (Ивић, П. 1998: 89) (Ивић, М. 1970: 45); ако аутор има више радова из исте године – нпр. (Бугарски, 1996а) (Бугарски, 1996б).

У фуснотама дају се само коментари аутора.

Литература (библиографија, извори) наводи се по азбучном реду на следећи начин:

Бугарски, Р. (1996а). *Језици*. Нови Сад: Матица српска.

Бугарски, Р. (1996б). *Писмо*. Нови Сад: Матица српска.

Ивић, М. (1970). „О употреби глаголских времена у зависној реченици: презент у реченици са везником да“. *Зборник за филолоџију и лингвистичку*, XIII/1: 43–53.

Ивић, П. (1998). *Преїлед истїорије срїскохрїваїтскої језика. Целокуїна дела. VIII*. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Радовановић, М. (1986). *Социолінгвистичка*. Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада. Дневник.

Текстови доступни on-line у попису литературе се наводе на следећи начин:

Монографске публикације: Презиме и име аутора, наслов у курзиву (италику), интернет адреса с које је текст преузет, датум преузимања.

Пример: Stephens, James. *Irish Fairy Tales*. <<http://www.surlalunefairyrels.com/books/ireland/jamesstephens.html>> 2. 9. 2010.

Периодична публикација: Име и презиме аутора, наслов текста под наводима, наслов периодичне публикације курсивом (италиком), број и датум публикације (само ако није садржана у интернет адреси), интернет адреса, датум преузимања.

Пример: Орачић, Zorana. „Odrastanje u multikulturalnim sredinama u srpskoj književnosti za decu i mlade“. *Detinjstvo* <http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/Detinjstvo/XXXV_4/index_html?st-dlang=ba_rs> 2. 9. 2010.

Радове треба доставити Уредништву (tamaragrujic77@gmail.com; tanjabrkljac@gmail.com), у електронској форми и одштапане (идентичне електронској верзији). Уредништво задржава право да прилагођава рад општим правилима уређивања *Зборника* и стандардима српског језика.

Сви радови у *Зборнику ВШССОВ* подлежу рецензирању стручњака из надлежне области.

Сви рукописи приспели на време који се уклапају у предвиђен обим и припремљени су у складу с *Уйуйсївом*, биће штампани у *Зборнику ВШССОВ*.

Уредништво *Зборника ВШССОВ*

ЗБОРНИК ВШССОВ

година XVII, број 1.
Кикинда 2022.

Главни и одговорни уредник
др Тамара Грујић, проф.

Уредништво

Проф. др Милица Андевски (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Радмила Живковић (Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Универзитет Сингидунум), доц. др Јелена Гајић (Факултет за туристички и хотелијерски менаџмент, Универзитет Сингидунум), проф. др Оља Арсенијевић (Факултет за менаџмент у Сремским Карловцима, Универзитет „Унион – Никола Тесла“ у Београду), доц. др Филип Којић (Учитељски факултет, Универзитет у Београду), Тања Бркљач, мастер (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Србислава Павлов, проф. (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Милорад Степанов, проф. (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Александар Јоксимовић, предавач (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди), др Данијела Радловић Чубрило, проф. (Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди).

Уредништво из иностранства

Проф. др Михај Радан (Западни универзитет, Темишвар, Румунија), проф. др Михаела Радучеа (Западни универзитет, Темишвар, Румунија), проф. др Митја Крајнчан (Педагошки факултет, Универзитет у Љубљани, Словенија), проф. др Марчела Батистић Зорец (Педагошки факултет, Универзитет у Љубљани, Словенија), проф. др Роби Крофлић (Филозофски факултет, Одсек за педагогију и андрагогију, Универзитет у Љубљани, Словенија), проф. др Арјана Миљак (Филозофски факултет, Свеучилиште у Загребу, Хрватска), др Дејан Михајловић (Технолошки институте Монтереј, Сиудад, Мехицо), проф. др Зоран Трпучећ, декан (Факултет за менаџмент ресурса ЦКМ, Свеучилиште „Херцеговина“, Мостар, БиХ), доц. др Жељко Пожега (Економски факултет, Осијек, Хрватска), проф. др Весна Бедековић, декан (Висока школа за менаџмент и туризам, Вировитица, Хрватска), проф. др Габор Боднар (Катедра за музикологију, Филозофски факултет, Универзитет „Етвош Лоранд“, Будимпешта, Мађарска), проф. др Александар Федоров, проректор (Државни педагошки институт „Антон Чехов“, Таганрог, Русија), проф. др Ала Белусова, шеф Катедре за психологију образовања (Факултет за педагогију и практичну психологију, Јужни државни универзитет, Ростов, Русија), проф. др Јон Думитру, шеф Катедре за педагогију (Факултет за социологију и психологију, Западни универзитет, Темишвар, Румунија).

Издавач

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача у Кикинди
Светосавска 57, 23300 Кикинда
vsssov@vaspitacka.edu.rs
www.vaspitacka.edu.rs

За издавача

Др Ангела Месарош-Живков, директор

Превод

Тања Бркљач, мастер

Прелом

Јелена Панић

Штампа

ЈП „Службени гласник“, Београд

Лектура и коректура

др Тамара Грујић, проф.

Корице

Миомирка Меланк

Фотографија на корицама

Владимир Сретеновић

Тираж

50 примерака

Уредништво не заступа ставове аутора чије текстове објављује.

Сва ауторска права задржана. Забрањено је свако неовлашћено умножавање, фотокопирање или репродукција делова текста.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

371.3(082)

ЗБОРНИК радова Високе школе струковних студија за
образовање васпитача / главни и одговорни уредник Тамара
Грујић. - 2008 - . - Кикинда : ВШССОВ, 2009 - . 24 cm

Два пута годишње. - Наставак публикације : Зборник
радова ВШОВ "Зора Крцалић Зага"

ISSN 2217-5725

COBISS.SR-ID 263951879

Висока школа струковних
студија за образовање
васпитача у Кикинди

ISSN 2217-5725